

Toimetus

K. Alasi
T. Erelt
A. Ilus
J. Laffranque
V. Saarmets
E. Silvet (peatoimetaja)
A. Vettik (tegevtoimetaja)

Toimetuse address

Tõnismägi 5a
10119 Tallinn
Tel 620 8244, 620 8243

Väljaandja

Kirjastus Juura
Pärnu mnt 67A
10134 Tallinn
Tel 641 8519
Faks 641 8544
juura@juura.com
www.juura.com

Trükk

Stilett

ISSN 1406-7374

SISUKORD

I. Tomusk. Eesti keelepoliitika põhimõtted ja nende rakendamine 3

TERMINI- JA KEELEPROBLEEME

V. Saarmets. Valitsus – kohalik ja oma 14
H. Siigur. Et tekst oleks täpselt sõnastatud 24
U. Liivaku. Võõrasemakeel 30
L. Seestrand. Terminiloome okkiline rada 32

PROBLEEME JA ARVAMUSI

P. Nemvalts. Karistusseadustik ja keeeloogika (1) 34
E. Mitin. Miks on vaja isikunimeseadust? 43

TÕLKEPROBLEEME

H. Saluäär. Võitlus udutamise 46
H. Konts. Veel kord tarbetekstide tõlkimisest ja tõlkijast 50

ÜLEVAATEID

Toimus keelefoorum 52

EESTI KEELEPOLIITIKA PÕHIMÕTTED JA NENDE RAKENDAMINE¹

Keelepoliitika kui riigi halduspoliitika olulise osa ülesanne on määrata keelte funktsioonid ja valik ning keelte kasutamise ulatus eri eluvaldkondades. Keelepoliitika kaudu määratakse, milliseid keeleoskuse ja -kasutuse nõudeid riik elanikkonnale esitab ning milliseid vahendeid ta nende kohaldamisel kasutab. Nendest asjaoludest sõltuvad isikute ja isikugruppide õigused, kohustused, võimalused ning vastutus keelte õppimisel ja kasutamisel.

Keelepoliitikat kui riigi ametlikku poliitikat reguleeritakse õigusaktidega ning viiakse ellu täidesaatva võimu ja muude keelepoliitika elluviimisse kaasatud institutsioonide tegevuse kaudu. Keelepoliitika väljatöötamisel tuleb arvestada rahvastiku koosseisu ja selle kujunemise asjaolusid, keeleõppetraditsioone ning asjaomaste institutsioonide valmidust keeleprotsesse juhtida või nendes oma ülesandeid täita.

Eesti taasiseseisvumisest alates on keelepoliitika olnud üks ühiskonnaelu vastuolulisemaid ja diskuteeritavamaid valdkondi. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist tuli taastada eesti keele funktsioonid kõikides suveräänsele riigile omastes avaliku elu valdkondades. Seoses sellega tõusis päevakorda küsimus, kuidas tagada eesti keelt mitteoskavate isikute kodakondsuse taotlemiseks, tööülesannete täitmiseks või hariduse omandamiseks vajalik eesti keele oskus, st kuidas neid integreerida Eesti ühiskonda. Samuti tuli leida vastus küsimusele, kellel on Eestis õigus ja kellel kohustus kasutada ning osata eesti keelt ning kes selle eest peab vastutama. Ja mida teha siis, kui neid kohustusi ei täideta või kui kellegi õiguste kasutamine on takistatud. Nende probleemide üle on vaieldud Riigikogu saalis ja valitsuse istungitel, arvukates komisjonides ja ümarlaudades, autoriteetsetes rahvusvahelistes organisatsioonides ning nii eesti- kui ka venekeelsetes massiteabevahendites. Neid vaidlusi on saatnud stiihilised seadusemuudatused, mis on olnud üldjuhul reageeringud nende poliitiliste jõudude survele, kes on sel moel taotlenud oma päevapoliitiliste eesmärkide saavutamist. Oma osa on etendanud ka rahvusvaheliste organisatsioonide kriitika ja nõudmised. Seetõttu on lühikese aja jooksul toimunud Eesti riigi keelepoliitika põhimõtetes mitu järsku pööret. Mitme muudatuse puhul on kohe pärast muudatuse jõustumist selgunud, et tehtud otsust tuleb muuta või täiendada või see koguni tühistada.

Nii tööülesannete tõttu kui ka isiklikust uurimishuvist olen saanud kasutada materjali, mis ei ole laiemale avalikkusele kättesaadav või mida ei ole seni peetud vajalikuks analüüsida. Olen

¹ **Ilmar Tomuski** doktoriväitekirja "Eesti keelepoliitika põhimõtted ja dünaamika eurointegratsiooni ning rahvusvaheliste inimõiguste kontekstis" kaitsmisel peetud ettekande põhjal. Väitekirja on avaldatud sarjas "Tallinna Tehnikaülikooli väitekirjad", TTÜ Kirjastus, Tallinn 2002. Kaitsmine toimus 16. detsembril 2002 Tallinna Tehnikaülikooli humanitaarteaduskonnas.

teinud oma uurimistööd lootusega kaasa aidata Eesti keelepoliitika korrastumisele ja stabiliseerumisele.

Eestil on puudunud selgelt sõnastatud ühtne keelepoliitika. On olnud mitu keelepoliitikat: keeleringkondade keelepoliitika, valitsuse eurointegratsiooniga arvestav ja OSCE nõuetest lähtuv keelepoliitika ning parteide keelepoliitilised seisukohad, mis sõltuvad sageli sellest, kas ollakse võimul või opositsioonis. Puuduvad ühtsed arusaamad keelepoliitika eesmärkidest ja sellest, kuidas nendeni jõuda. Riik ei ole suutnud üheselt määrata, milliseid keeli ning millises ulatuses tuleks kasutada avalikes huvides, samuti ei ole suudetud tagada keeleoskuse olulist paranemist sellistes prioriteetsetes valdkondades nagu avalik haldus, haridus, tervishoid ja meedia. Keelekasutus mõnes demokraatia toimimise või isikute informeerimise seisukohalt olulises valdkonnas, nagu valimisreklaam, tarbijainfo või infotehnoloogia, on aga üldse reguleerimata.

Et töötada välja riigi ühtne keelepoliitika, on vaja seni tehtu põhjalikku analüüsi, süstematiseerimist ning järelduste tegemist. Seepärast seadsin oma töö eesmärgiks analüüsida Eesti keelepoliitika põhimõtteid ja õiguslikke aluseid ning keelepoliitikas toimunud protsesse. Vaatlen Eesti keelepoliitikat seoses eurointegratsiooniga ning rahvusvaheliste inimõigustega, toon välja keelepoliitika tugevad ja nõrgad küljed ning teen oma ettepanekud.

Analüüsin oma töös Eesti keelepoliitikas ajavahemikul 1995–2002 toimunud protsesse. Need kaheksa aastat on valitud mitmel põhjusel:

1. 1995. aastal võeti vastu ning jõustus praegu kehtiv keeleseadus;
2. 1995. aastal esitas Eesti avalduse Euroopa Liidu täisliikmeks saamiseks;
3. 1989. aasta keeleseadusega seotu on läbi uuritud ja sellele on antud hinnang, kuigi asjakohane materjal on olnud kättesaadav väga kitsale isikute ringile.

1. Inimõigused ja keelelised õigused

Miks seostatakse keelepoliitikat inimõigustega? Selleks on kaks põhjust. Esiteks on keel inimühiskonna peamine suhtlemisvahend: see on mõtlemise tööriist ja peamine eneseväljendamise viis. Keel on üks inimeseks olemise tähtsamatest tunnustest ning õigus kasutada oma keelt kuulub olemuslikult inimese õiguste juurde. Teiseks põhjuseks on see, et Eesti keelepoliitikale on saanud osaks nii rahvusvaheliste organisatsioonide – peamiselt detsembris 2001 Eestis oma tegevuse lõpetanud OSCE – kui ka oma riigi huvirühmade kriitika. Eestit on süüdistatud mitte-eestlaste keelelises ahistamises ja väga tihti on seda seostatud inimõigustega. On kasutatud väga tugevat väljendit – *keeleline diskrimineerimine*. Vaadeldes siis, millised on rahvusvahelistest inimõigustest tulenevad keelelised õigused, mis on keeleline diskrimineerimine ning kas Eesti puhul on võimalik kõnelda inimõiguste rikkumisest ja keelelisest diskrimineerimisest.

Kui Eestis kõneldakse inimõigustest, pööratakse peatähelepanu venekeelse elanikkonna õigustele. Keeleõiguste seisukohalt on venekeelse elanikkonna õigused tagatud märksa

suuremas ulatuses, kui rahvusvahelised standardid nõuavad. Tagatud on venekeelne alg-, põhi- ja keskharidus, paljudel erialadel ka kutse- ja kõrgharidus. On vaba juurdepääs meediale. Riik toetab proportsionaalsuse põhimõttel rahvuskultuure, mistõttu enim toetust saavad just vene kultuuriseltsid. Vene keelt võib kasutada suulises, osalt ka kirjalikus suhtlemises riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustega. Mitme kohaliku omavalitsuse ja riigiasutuse (mõni politsei- ja kinnipidamisasutus) sisemine töö- ja asjaajamiskeel on vene keel. Vene keelt õpetatakse ka eesti õppekeelega koolides.

Riik ei sekku eraettevõtte sisemise asjaajamise keele valikusse. Keelenõuded on kehtestatud vaid neile erasektori töötajatele, kes suhtlevad avalikkusega.

Nii Riigikogus kui ka ühiskonnas elavat arutelu põhjustanud Riigikogu ja kohalike volikogude liikmetele keelenõuete kehtestamine ei ole vastuolus rahvusvaheliste inimõiguste ega muude poliitiliste õiguste põhimõtetega. Seda kinnitavad nii rahvusvahelise kodaniku- ja poliitiliste õiguste pakti analüüs kui ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika. On Eesti riigi otsustada, kas muukeelsete rahvasaadikute eesti keele oskuse nõuete sätestamine on praeguses olukorras vajalik ja kas see teenib Eesti ühiskonna huve. See küsimus tuleb lahendada tasakaaluka, kõiki asjaolusid arvesse võtva poliitilise debati käigus. Igal juhul tuleb hoida need asjad päevapoliitikast lahus.

Rahvasaadikute keelenõuete kaotamisel on Eesti keelepoliitikale märksa suurem mõju kui seda võiks sihtrühma suuruse järgi eeldada. Põhiseaduse järgi on Eesti riigikeel eesti keel. Kohalik omavalitsus on põhiseaduslik institutsioon, kõiki kohaliku elu küsimusi otsustavad ja lahendavad kohalikud omavalitsused. Rahvasaadikute keeleoskuse nõuete kaotamine tegi võimalikuks, et mõnes omavalitsuses ei kasutata vähemuskeelt asjaajamises mitte eesti keele kõrval, nagu sätestab põhiseadus, vaid eesti keele asemel. Tegemist on keelepoliitika ühe aluspõhimõtte muutmisega, mis on väga oluliselt mõjutanud demokraatia toimimist riigis. Selle muudatuse tõttu jääb väike, kuid väga oluline isikute rühm legaalselt välja eesti keele keskkonnast, sellest keskkonnast, milles Eesti riik toimib. Kahetsusväärset on tegemist aktiga, mis ei toeta riigi integratsioonipoliitikat, vaid viib pigem ühiskondlike barjääride tekkimiseni. Ilmekaks näiteks on Sillamäel ja Narvas pärast kohalike valimisi kujunenud olukord, kus eesti keel on kohalike volikogude asjaajamisest välja tõrjutud.

Keeleseaduse § 23, mis ütleb, et avalik teave (sildid, viidad, kuulutused, teadaanded ja reklaam) võib olla ainult eesti keeles, on aga inimõiguste põhimõtetega vastuolus, sest see piirab vähemuskeelsete isikute sõnavabadust. Seda seadusesätet tuleks täiendada võimalusega avalikustada avalikes huvides edastatavat teavet ka vähemuskeeles. Eesti keele kaitse ning eestikeelsete elanike informeerimise seisukohalt piisaks, kui lisada, et vähemuskeelsel tekstil peab olema juures adekvaatne tõlge eesti keelde.

Senisest märksa enam tähelepanu vajab tõsiasi, et paljud riigiametnikud, eelkõige politseinikud ja vangivalvurid, kas ei oska üldse või oskavad väga halvasti riigikeelt. Ametnikud aga esindavad riiki ning peavad kodanikke teenindama. Kui kodanikul tuleb pöörduda riigi- või

kohaliku omavalitsuse ametniku poole võõrkeeles ja ta saab oma küsimustele võõrkeelseid vastuseid, siis on see vastuolus põhiseaduse mõttega. Paljudel juhtudel, eelkõige Ida-Virumaal, kehtib õeldu ka arstide ja meditsiiniõdede ning muukeelsetes koolides töötavate pedagoogide eesti keele oskuse kohta.

Töölase eesti keele oskuse nõuded on nii avalikus kui ka erasektoris rahvusvaheliste inimõiguste põhimõtetega kooskõlas. Nende nõuete kehtestamine peab siiski olema põhjendatud ning proportsionaalne saavutatava eesmärgiga, st et ei tohi kehtestada rangemaid nõudeid kui on vaja tööülesannete täitmiseks. Inimõigustest lähtudes on keelenõuete kehtestamise ainus põhjendus see, et tegemist on tööalase eesti keele oskusega. Üldkeeleoskuse nõuete esitamine ja nende täitmise kontrollimine, ilma et sel oleksid seotud tööalase eesti keele oskuse nõuetega, annab võimaluse süüdistada Eestit inimõiguste eiramises.

Pärast üleminekuperioodi (näiteks 3–5 aastat) võiks vastutus töötajate kvalifikatsiooninõuete, sealhulgas keelenõuete täitmise eest minna kutse- või ametiliitude pädevusse. Nende ülesanne võiks olla ka keelenõuete kohandamine valdkonna vajadustele. See võimaldaks praegusel üldkeeleoskust taotleval eksamikorraldusel rohkem orienteeruda tööalasele keeleoskusele.

Kui erasektori töötajate keelenõuetega seonduv jääks kutsenõukogude pädevusse, siis avaliku sektori töötajate keelenõuded tuleks ühitada ametnike tööalaste oskustega, mis kuuluvad atesteerimisele. Praegu on ametnike atesteerimine pigem formaalne kui sisuline. Kui tehtaks kirjeldatud muudatus, avaneks Keeleinspeksioonil võimalus tegelda keeleprotsesside monitooringu ja analüüsiga märksa paremini kui praegu.

Keeleseaduse täitmise järelevalve seisukohalt tuleb pidada oluliseks 2002. aasta 1. septembril jõustunud väärteomenetluse seadustikku. Seadustiku loojad on ilmselt lähtunud üksnes politseitöö praktikast, sest kuidas muidu mõista seda, et uue seaduse järgi tuleb ka keeleametnikul keelenõuete rikkumise korral koostada süüdlase ülekuulamise protokoll, menetlustoimingute puhul tehakse aga viiteid kriminaalmenetlusele. Kuigi 1995. aastal vastuvõetud Vabariigi Valitsuse seadus nägi ette riikliku järelevalve korraldamise ja järelevalveametnike volituste sätestamise eraldi seadusena, pole seda seadust ikka veel. Keeleseaduse täitmise järelevalve korraldamise aluseks on valitsuse määrus, mis ei ole aga kooskõlas väärteomenetluse seadustiku põhimõtetega. Keeleseaduse täitmise järelevalve vajab täpsemat õiguslikku reguleerimist.

Eesti keelepoliitika üldpõhimõtted on kooskõlas rahvusvaheliste inimõigustega, kuid nii avaliku teabe keele, tööalase eesti keele oskuse nõuete rakendamise kui ka eesti keelt kõnelevate isikute keeleõiguste tagamise küsimustes tuleks täiendada õigusakte ja muuta nende kohaldamine tõhusamaks. Võimalikult kiiresti tuleks sätestada seadusega keeleseaduse täitmise järelevalve põhimõtted, loobudes keeleseadusega reguleeritavas valdkonnas politseilike meetmete pealesurumisest.

2. Keelepoliitika ja eurointegratsioon

Euroopa Liidus ei ole ühtset keelepoliitikat. Euroopa Liidu õigusaktide analüüsisist nähtub, et keelekasutuse põhimõtete sätestamine on liikmesriigi pädevuses. Euroopa Liit ühendab praegu 15 liikmesriiki, kes on ka pärast liitumist säilitanud oma keelepoliitika põhimõtted. Seda toetavad nii Euroopa Ühenduse asutamisleping kui ka teised keelekasutust reguleerivad Euroopa Liidu õigusaktid.

Aga meie keeleseadusse on aastatel 1995–2002 tehtud muudatusi, mida on põhjendatud Eesti peatse astumisega Euroopa Liitu. Mõnega neist on korrastatud ühes keelevaldkonnas toimuvaid protsesse (näiteks uue eesti keele eksami korralduse kehtestamine seoses 1999. aasta keeleseaduse muutmisega). Mõne muudatuse eesmärk on aga olnud rahvusrühmade keele pinnalt lähtuvate konfliktide ärahoidmine. Nii keeleseaduse muudatuste kui ka asjakohaste rakendusaktide väljatöötamise või muutmise aluseks on olnud OSCE vähemusrahvuste ülemkomissari ettepanekud, mida on kajastatud Euroopa Komisjoni iga-aastastes eduaruannetes. Senist keeleseaduse kohaldamist silmas pidades ei saanud aga ka vähemusrahvuste ülemkomissar Eestit potentsiaalseks konfliktikoldeks pidada.

Eduaruannetest ja muudest eurointegratsiooniga seotud dokumentidest ning Euroopa Komisjoni ja Eesti ametiisikute kirjavahetusest, samuti keeleseaduse muudatuste analüüsisist nähtub, et Euroopa Komisjon on soovinud liidu siseturu Eestisse laienemist ette valmistades lähtuda isikute, kaupade ja teenuste vaba liikumist ning asutamisõigust ohustada võivate keelenõuete kõrvaldamiseks venekeelse vähemuse huvidest. Tehtud muudatused on oluliselt mõjutanud Eesti riigi ainupädevusse kuuluva keelepoliitika põhimõtteid.

Eurointegratsiooni seisukohalt ei ole olnud vajadust keeleseadust muuta. Arvestades asjaolu, et kandidaatriikide suhtes kavandatakse piirata isikute vaba liikumist, mis toob kaasa selle Euroopa Liidu ühe aluspõhimõtte ühepoolse rakendamise teatud aja jooksul, ei tohiks Eesti avalikes huvides kehtestatud eesti keele valdamise ja kasutamise nõuete muutmise või tühistamisega kiirustada. Kahetsusväärne on, et Eesti välis- ja keelepoliitika eest vastutavad ministriumid ei ole suutnud Eesti seisukohti selgitada ega kaitsta.

Euroopa Liiduga ühinemise korral tuleks Eesti keelepoliitika väljatöötamise ning rakendamise eest vastutavatel institutsioonidel arvestada, et suure kõnelejaskonnaga prestiižsete võõrkeelte (inglise, prantsuse ja saksa, kuid eelkõige nn euroinglise keele) surve eesti keelele suureneb veelgi. Seepärast tuleb pöörata eesti keele arendamisele ja kaitsele tulevikus senisest rohkem tähelepanu.

Eesti keele seisundit aitab olulisel määral kindlustada ka Euroopa Liidu ametliku keele staatus. Et seda tagada, tuleb arendada oskuskeelt ja leksikograafiat ning valmistada ette tõlke. See on väga raske ülesanne, sest sõltub otseselt Euroopa Liidu ametlike keelte ja töökeelte hulgast (üheteistkümne ametliku keele puhul on potentsiaalseid keelepaare 110, viie keele lisandudes juba 240, kümne uue keele lisandudes aga 420). Tegelikult on keelepaaride hulk

väiksem, sest tõlke aluseks ei kasutata sageli originaalkeelt, vaid näiteks tõlget inglise või prantsuse keelde. Kuid arvestada tuleks siiski vähemalt 300 tõlgiga.

Õigusaktide ning muude tekstide täpne tõlge on Eesti haldussuutlikkuse võtmeküsimusi, mis tagab õiguskindluse, korrektse asjaajamise ja Eesti ühiskonna hea informeerituse.

Eesti keele seisukohalt oleks Euroopa Liidu laienedes optimaalne, kui rakendataks riigikeelte võrdse tunnustamise põhimõtet. See tähendaks, et eesti keelel on nii Euroopa Liidu ametliku keele kui ka riigiüleste institutsioonide töökeele staatus. See oleks eesti keele prestiiži seisukohalt oluline, kuid majanduslikult väga kulukas ning esitaks riigi ja riigiüleste institutsioonide haldussuutlikkusele suuri nõudmisi.

Tuleb leida mõistlik kompromiss. Üks võimalus on piirata bürokraatia ja tõlkekulude kasvu. Kõne alla tuleks keelte tunnustamise kaheastmeline mudel. See tähendab, et kõigil Euroopa Liidu liikmesriikide riigi- või ka regionaalsetel keeltel² on Euroopa Liidu ametliku keele staatus. Keelte tunnustamise esimene aste tagaks kodanikele õiguse pöörduda Euroopa Liidu institutsioonide poole oma keeles ja saada selles keeles ka vastuseid, mis tähendaks, et liit teenindaks oma kodanikke nende omas keeles. Teise astme keeltena ehk Euroopa Liidu institutsioonide sisemiste töökeeltena tuleksid selle mudeli puhul kõne alla need keeled (kaks, kolm või neli), mida Euroopa Liidu riikides kõneldakse kõige enam emakeelena või õpitakse esimese võõrkeelena. Loomulikult on sellise valiku tegemine raske ning väljavalitud keelte kõnelejad oleksid teatud mõttes eelisseisundis. Kuid nii kodanike ja liidu parema kontakti seisukohalt kui ka tingituna vajadusest piirata tõlkesüsteemi laiendamise kulusid oleks selline mudel ainuvõimalik. Tegelikult on ka praegu nii: inglise keele osa Euroopa Liidu asjaajamises on märgatavalt suurem kui näiteks soome, rootsi või kreeka keele osa. Igal juhul tuleks aga hoiduda keelelise harmoneerimise põhimõtte rakendamisest, kuigi inglise keele suurt tähtsust arvestades on ka selline mudel arutluse all olnud.

Mööda ei saa minna ka vene keele staatusest Euroopa Liidus. Euroopa Komisjon on oma iga-aastastes eduaruannetes juhtinud Eesti tähelepanu venekeelse elanikkonna õigusele kasutada oma keelt laiemas ulatuses, kui see oli sätestatud enne liitumisläbirääkimiste algust 1995. aasta keeleseaduses. Liitumise eel ongi vene keele ametlikku kasutusala õigusaktide muudatustega laiendatud. Kui see protsess jätkub – Venemaa on Eestile vene keele ametliku või asjaajamiskeele staatuse andmist silmas pidades järjekindlalt niisuguseid nõudmisi esitanud – liigub vene keel suunas, kus ta võib pärast Euroopa Liidu laienumist saada tunnustuse kui liidu ametlik asjaajamiskeel. Riigi keelepoliitika ja edasiste muudatuste kavandamisel tuleb Eestil seda silmas pidada.

Eesti keele prestiiž ja staatus laienevas euroliidus sõltuvad eelkõige riigi enda suhtumisest. Kahjuks näitab liitumiseelne praktika, et Riigikogu ja valitsuse tasandil on Eesti

² Näiteks baski, katalaani ja kõmri keel, mida emakeelena kõneleb märkimisväärne hulk Euroopa Liidu kodanikke.

**põhiseaduse seisukohalt oluliste põhimõtete kaitsmisele eelistatud raskesti põhjendata-
vaid kiireid järeleandmisi, et tagada Euroopa Liiduga liitumine.**

3. Keelepoliitika ja põhiseadus

Eesti Vabariigi põhiseadus on kooskõlas rahvusvahelise õiguse põhimõtetega, tagades nii eestlaste kui ka vähemusrahvuste keeleõigused. Põhiseaduses sätestatakse, et rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid on Eesti õigussüsteemi lahutamatu osa ning juhul, kui Eesti seadused või muud aktid on vastuolus Riigikogus ratifitseeritud välislepingutega, kohaldatakse välislepingu sätteid.

Euroopa Liidu põhimõtete kohaselt delegeerib Eesti riik Euroopa Liiduga ühinedes osa oma suveräänsusest liidu ühistele institutsioonidele. Et aga Euroopa Liidus puudub ühtne keelepoliitika ja see valdkond kuulub liikmesriikide pädevusse, jääb ka Euroopa Liiduga ühinedes Eesti keelepoliitika aluseks Eesti põhiseaduses sätestatu.

Alates 1995. aastast, kui Eesti esitas Euroopa Liidu täisliikmeks saamise avalduse, ei ole vaidlustatud ühtki põhiseaduse keelepoliitikat reguleerivat sätet. Põhiseaduses sisalduvad eesti keele kaitse põhimõtted ei takista Eesti liitumist Euroopa Liiduga.

Riigikeele staatuse kindlustamiseks tuleks muuta keeleseaduse § 21, s.o taastada riigisisese kasutamiseks mõeldud riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste kirjalankide eestikeelsuse nõue. 1995. aasta keeleseaduses see nõue oli, kuid 2000. aasta seadusemuudatusega andis Riigikogu arusaamatutel põhjustel lisaks eraettevõtetele ka riigiasutustele ja kohaliku omavalitsuse asutustele õiguse kasutada kakskeelseid kirjalanke. Keeleinspektiooni sellekohast märgukirja Riigikogu kultuurikomisjon isegi ei registreerinud.

Lisatähelepanu vajab ka põhiseaduse §-st 37 tulenev nõue tagada kõigile õigus saada eestikeelset õpet, sest muukeelsete gümnaasiumide eestikeelsele õppele ülemineku lõpptähtaega ei ole mõistlik seaduses sätestada.

Põhiseadus ei ole tarbija keelelisi õigusi otseselt kindlaks määranud, kuid riigikeele staatust sätestavast §-st 6 ning tarbijakaitseseadusest lähtudes tuleks rohkem tähelepanu pöörata eestikeelse tarbija keeleõiguste kaitsesele. Probleeme on nii kaubandus- kui ka teenindustöötajate eesti keele oskusega. See on eelkõige keeleseaduse küsimus, kuid seotud ka tarbija informeerimiseks mõeldud teabe tõlkimisega. Oluline, kuid seni reguleerimata valdkond on ka infotehnoloogia riist- ja tarkvara varustamine eesti tarbijale mõeldud kasutajainfo, litsentsitingimuste ja muu seesugusega.

Et tagada eesti keele kui riigikeele toimimine kõigis eluvaldkondades, ei tuleks pöörata tähelepanu mitte niivõrd seaduste muutmisele, kuivõrd eesti keele staatust kindlustavate ja kaitsvate seaduste täitmisele.

4. Keeleseaduse rakendamine

1989. aasta Eesti NSV keeleseadust tuleb vaadelda kui üleminekuaja seadust, mille peamine eesmärk oli sätestada eesti keele kui riigikeele staatus. Selle ülesande seadus üldjoontes täitis. Uue, 1995. aasta keeleseaduse koostamisel tulnuks lähtuda tõsiasiast, et 1989. aasta keeleseadusega määratud olulised eesmärgid – üleminek eestikeelsele asjaajamisele riigiasutustes ja kohaliku omavalitsuse asutustes ning tööalase eesti keele oskuse tagamine – jäid suures osas saavutamata. Nendele probleemidele lahenduste otsimisega tulnuks ka edasi minna. Uus seadus aga keskendub põhiliselt vähemuskeelte kasutuse reguleerimisele. Olulise osa 1995. aasta keeleseaduses moodustab tööalase eesti keele oskuse nõuete kehtestamine ning peamised märksõnad selles seaduses on “keelenõuded”, “keeleoskus”, “keeleõpe” ning kõige olulisem institutsioon – haridussüsteem.

Eesti puhul tuleb arvestada tõsiasi, et ligi kolmandik haridussüsteemist on venekeelne. Paljud vene koolide õpetajad on omandanud hariduse väljaspool Eestit ega valda piisavalt eesti keelt. Riik ega kohalikud omavalitsused ei ole suutnud vene õppekeelega kooli tuua küllaldaselt kvalifitseeritud eesti keele õpetajaid. Haridussüsteem ei ole siiani suutnud täita talle seadusega pandud ülesannet parandada muukeelsete noorte eesti keele oskust, kuigi on selge, et vene õppekeelega koolis antav haridus peaks tagama noorte konkurentsivõime tööturul ja toimetuleku Eesti ühiskonnas. Kui kool piisavat eesti keele oskust anda ei suuda, tuleb keelt õppida väljaspool formaalharidussüsteemi. See on õppijale märksa vaevarikam, pealegi tuleb õppekulud kanda üldjuhul omast taskust. Seetõttu tuleks riigil lähiaastatel pöörata erilist tähelepanu eesti keele õppele kahest aspektist lähtudes. Esiteks tuleb tõhustada eesti keele õpet haridussüsteemis, mis hõlmab kõige suurema keeleõppe sihtrühma ning on kõige ökonoomsem. Teiseks tuleb riigil kujundada tõhus täiskasvanute eesti keele õppe süsteem, mis arvestaks sihtrühma vajadusi ja võimalusi. Täiskasvanute keeleõppe süsteemi senine suurim puudus on olnud selles, et õppe sisu ning õppijate vajadused ei ole kooskõlas.

Vähese tähelepanu pööramine keeleõppele haridussüsteemis ning kontrolli puudumine riigikeele õpet korraldavate erafirmade tegevuse üle võib kaasa tuua soovimatuid tagajärgi. Et riik on kehtestanud nõuded, mille täitmist ei suudeta tagada, võivad nõuded muutuda deklaratiivseiks ning neist võivad saada ühiskondlike pingete allikad. Need, kelle kohta nõuded kehtestatakse, näevad riigi suutmatust ning võivad nõuete täitmisest keelduda. Et see sage li nii ongi, seda kinnitab Keeleinspektsiooni järelevalvepraktika. Riigi prestiižile mõjub halvasti seegi, kui ollakse sunnitud pidevalt edasi lükkama tähtpäevi, mis on kehtestatud riigikeele oskuse tasemete saavutamiseks ja sellekohaste eksamite sooritamiseks või muukeelsetes koolides eestikeelsele õppele üleminekuks.

Rääkimata ei saa jätta ka eesti õppekeele koolidest. Eesti keele tase avalikus ja ametlikus keelekasutuses on langenud, eestlaste austus oma emakeele vastu on vähenenud. Seepärast tuleb eesti õppekeele koolis pöörata rohkem tähelepanu õpilaste suulise ja kirjaliku väljendusoskuse arendamisele. Ilukirjanduse lugemine ja analüüsimine ning arutlemisos-

kus, millele Eesti haridustraditsioonis on seni hinnang antud küpsuskirjandi põhjal, ei tohiks mitte mingil juhul devalveeruda pelgaks grammatikateadmiste kontrollimiseks ning lühisõnumite lugemiseks ja kirjutamiseks.

Keeleseaduse ning selle rakendusaktide muudatuste kavandamisel tuleks Euroopa Komisjoni, OSCE või teiste rahvusvaheliste organisatsioonide eksperdiarvamuste ning seisukohtade kõrval arvestada rohkem reaalsel keelesituatsiooni. Aluseks tuleks võtta Eesti põhiseaduses sätestatud eesti keele staatuse säilitamise ning kaitse põhimõtted, Euroopa Liidu õiguse allikates sätestatu ning võimalused, mis tulenevad rahvusvahelise õiguse asjaomastest dokumentidest. Arvestada tuleks ka keelepoliitika asjatundjate eksperdi-hinnanguid ning keeleseaduse täitmise järelevalve käigus saadud väärtuslikku teavet.

Keeleseaduse rakendamise seotud problemaatikat käsitledes on otsitud rahvusvahelistest inimõigustealastest dokumentidest võimalusi üksnes vähemuskeelte, õigupoolest vaid vene keelt kõnelejate huvide kaitsmiseks. Rahvusvaheliste dokumentide võimalusi tuleks kasutada ka eesti keele kui väikekeele kaitseks ning eesti keele positsioonide tugevdamiseks ühiskonnas.

5. Keelenõuded poliitilistes tõmbetuultes

Keeleküsimus on olnud kogu iseseisvusaja kestel Eesti jaoks oluline, samas väga tundlik teema. Keeleseaduse muudatuste ja uute rakendusaktide vastuvõtmine on leidnud vastuka ja nii eestlaste kui ka mitte-eestlaste hulgas. Kui eestlased on viimaseid seadusemuudatusi tunnetanud kui järeleandmisi, siis mitte-eestlastest poliitikud on samade muudatuste puhul näinud võimalust süüdistada valitsust ja Riigikogu keelepoliitika jäikusel. Uute määruste vastuvõtmist või keelenõuete täpsustamist on ka Eesti poliitikud tihti tõlgendanud päevapoliitilistest eesmärkidest lähtudes. Et mitte näidata end järeleandmiste tegijatena, on just need poliitikud, kes oma programmilistes seisukohtades on lubanud seista eesti keele positsioonide säilitamise eest, nimetanud keelenõuete tühistamist, leevendamist, muutmist või täpsustamist keelenõuete karmistamiseks. See aga on eksitanud nii Eesti muukeelset elanikkonda kui ka rahvusvahelisi organisatsioone, eelkõige OSCE-d.

Kõige suuremaid järeleandmisi on tehtud valdkondades, kus on soovitud saavutada kiireid tulemusi. Neil puhkudel on surutud otsus parlamendis laiapõhjalist konsensust leidmata jõuga läbi. Nii seati 1989. aasta keeleseaduse alusel eesmärk tagada avalike huvidega seotud valdkondades töötavate muulaste eesti keele oskuse saavutamine 1993. aasta 1. veebruariks. Arvukad hilisemad muudatused, tähtaegade edasilükkamine ning keeleseaduse reguleerimisala ja keelenõuete sihtrühma vähendamine on ühelt poolt küll suurendanud nende muulaste rahulolu, kellele eesti keele õppimiseks rohkem aega anti või kellelt eesti keele oskust enam ei nõutagi, kuid Eesti riigi prestiiži kahjustas see, et riik ei suutnud saavutada enda seatud eesmärke. Küsitav on ka, kas keelenõuete leevendamine ning mõnel puhul ka kaotamine ühtib Eesti riigi põhieesmärgiga, milleks on eesti rahvuse ja kultuuri säilitamine.

Samasse ritta kuulub muukeelsete gümnaasiumide eestikeelsele õppele ülemineku tähtaegade määramise praktika. Kui 1993. aastal seadis Riigikogu eesmärgiks viia venekeelse gümnaasiumi ülemineku eestikeelsele õppele ellu ajavahemikus 1993–2000, siis 1997. aastal lükati eestikeelsele õppele ülemineku algus edasi aastasse 2007 või 2008, kusjuures eestikeelse õppe maht pidi olema 60% ning 40% õppeaineid võis õpetada vene keeles. 2002. aasta seadusemuudatus seab aga üleminekuvajaduse hoopis küsimärgi alla.

Valitsus ei ole olnud järjekindel tasemeeksamite korraldamise probleemide puhul. Kui 1999. aasta 9. veebruaril vastuvõetud keeleseaduse ja riigilõivuseaduse muutmise seadusega kehtestati, et tööalase eesti keele oskuse kategooriatunnistused tunnistatakse kehtetuks alates 1. juulist 2002, rakendati kõik jõupingutused uue tasemeeksamisüsteemi loomiseks ning eksamite korraldamiseks. Välisriigid ja rahvusvahelised organisatsioonid toetasid eri töötajakategooriate keeleõpet märkimisväärsete summadega, korraldati keeleõppekampaaniaid eesmärgiga informeerida töötajaid vajadusest sooritada uus tasemeeksam. Määratud tähtpäevaks jõudis uue eksami sooritada ligi 20 000 isikut, uuringute järgi tulnuks eksam sooritada umbes 32 000 isikul. Vahepeel enne tähtpäeva saabumist tuli aga haridusminister üllatuslikult välja ideega jätta kehtima vanad kategooriatunnistused. Teda toetas kohe ka Eestimaa Ühendatud Rahvapartei. Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse andmeil ei ilmunud 25% eksamile registreerinuist (umbes 400 isikut) idee avalikustamise järgsel eksamisessioonil tasemeeksamile ning see tendents on jätkunud ka hiljem. 2002. aasta 1. jaanuarist 1. juulini ei ilmunud eksamile üle 1700 registreerunu, ligi 10% eksami sooritanutest aga ei ole oma tunnistust eksamikeskusest väljagi võtnud. Paljude keeleõpetajate sõnul andis keeleõppe motivatsiooni järsust langusest tunnistust ka keelekursustel käinud isikute soov lahkuda kursustelt ning saada kursuste eest makstud raha tagasi. See kinnitab veel kord tõsiasja, et riigi esitatavate nõuete heitlikkus mõjub halvavalt keeleõppe motivatsioonile. Võib küll oletada, et viimati mainitud ettepanekuga sooviti ära hoida venekeelse elanikkonna esindajate diskrimineerimisteemalisi süüdistusi, kuid kahjuks vallandas see veelgi suurema süüdistustelaine.

Riigi keelepoliitika on olnud kahestunud. Seadused on kantud põhiseaduse vaimust, nad sisaldavad tõeliselt isamaalisi ideaale ja eesmärke, mille saavutamine ilma laiapõhjalise ühiskondliku kokkuleppeta ning rahastamist ette nägemata on osutunud võimatuks. Ka Eesti keelepoliitika kavandamises võib märgata eesmärgistamata tegevuse tunnuseid, teisisõnu – kavandamise puudumist, sest seatud eesmärke ja põhimõtteid on väga tihti muudetud. Keelepoliitika eesmärkide saavutamiseks on vaja selgust ja stabiilsust märksa pikema aja vältel kui üks valimistsükkel. Et muukeelse elanikkonna keeleoskuse parandamise seisukohalt on kõige olulisem institutsioon haridussüsteem, peaksid ühtsed põhimõtted ja nõuded säilima vähemalt ühe gümnaasiumitsükli vältel. Tööalase eesti keele oskuse nõuded peaksid olema teada juba kutsevaliku tegemisel, et noor inimene teaks, milliseid nõudeid talle tööturul esitatakse. Kui aga põhimõtted ühe Riigikogu koosseisu ajal mitu korda muutuvad, ei ole erilisi saavutusi loota. Tagajärg võib olla otse vastupidine – pidevalt muutuvaid nõudeid lihtsalt ei täideta.

Riik võib tõhustada järelevalvemeetmeid ja suurendada keeleseaduse nõuete rikkumise eest makstava trahvi määrasid. Seda on ka tehtud. Kuid pelgalt järelevalvega ei ole võimalik teha seda, mis poliitikutel ja poliitika elluvijatel, eelkõige haridussüsteemil, on tegemata jäänud.

Riigi keelepoliitika peab olema ühtne ja järjekindel. Tuleb muuta otsustusprotsessi, täiendada õigusakte ja tõhustada keelepoliitika elluviimise eest vastutavate institutsioonide tööd. Esmajoonel on aga vaja tagada laiapõhjaline poliitiline konsensus ning keeleprotsesside läbimõeldud kavandamine, mis tagab eesti keele kui riigikeele häireteta toimimise kõikides avaliku elu valdkondades.

ILMAR TOMUSK,
Keeleinspektsiooni peadirektor

VALITSUS – KOHALIK JA OMA

Käesoleva artikli eesmärk on analüüsida, kuidas võiks olla õige kasutada kohaliku omavalitsuse korraldust kajastavaid termineid. Põhiseadus mõiste *kohalik omavalitsus* sisu ei ava.¹ Selle legaaldefiniitsioon on esitatud hoopis kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse² §-s 2. Paraku ei ole nimetatud seadus olnud oma terminikasutuses järjekindel ning segadus pole aja jooksul sugugi vähenenud, vaid seaduse paljukordse muutmise tõttu pigem suurenenud. Eelkõige olekski kindlapiirilisemat mõistekasutust tarvis õigusloome seisukohalt, kus keele selgusel ja täpsusel on eriline kaal, kuid miks mitte taotleda sirgemat selgroogu ka teaduskirjanduses ning igapäevases keekekasutuses.

Omavalitsus ja kohalik omavalitsus

“Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999” ei ava sõna *omavalitsus* täpset sisu, vaid nimetab üksnes selle sõna võimalikud kasutusviisid: – *linna omavalitsus, valla omavalitsus, õpilasomavalitsus*. Selgitusena on lisatud, et see iseloomustab teatavat staatust (*omavalitsuslik staatus*). *Staatust* omakorda on sõnaraamatu järgi *olukord, seisukord* või *seisund*.

Kui arvestada, et üldjuhul tähistab sõna *oma* kellelegi enesele (iseendale) kuuluvat asja või õigust või iseloomustab kellegi omadusi, siis võiks järeldada, et termini *omavalitsus* saab eksimist kartmata vahetada terminite *isevalitsus* või *enesevalitsus* vastu. ÕS 1999 annab aga *isevalitsuse* vasteks vägagi negatiivse värvinguga mõisted *autokraatia* ja *piiramatu ainuvalitsus*. Lahenduse võib leida sõna *ise* eri tähenduste võrdlemisest. ÕS-is 1999 on sõna *ise* esitatud kahe märksõnana. Esimese tähenduseks on *omaette, eraldi, eri*. Tegemist on seega ruumilist mõõdet iseloomustava sõnaga, mis tähistab üksi ehk ilma teiste kõrvalolijateta olemist. Teisel juhul antakse sõnale *ise* aga tähendus *iseenesest; iseseisvalt* ja puutub seega rohkem kellegi või millegi võimesse tulla toime ilma kõrvalise abita (vrd *omaalgatus, oma-*

¹ Seda ei tule siiski pidada Eesti põhiseaduse puuduseks, põhiseaduses polegi seda mõistet tarvis avada. Põhiseadus annab riigi õiguskorrale üksnes raamid, kuid selle sisustamine jääb seaduste ja muude õigusaktide kanda. Reeglina ei ole kohaliku omavalitsuse mõistet püütud määratleda ühegi riigi põhiseaduses, kuigi kõigis neis käsitletakse muu hulgas kohalikku omavalitsust. Mõni reeglit kinnitav erand leidub ometi ka selles küsimuses. Nimelt näeb Ungari põhiseaduse artikli 42 teine lause ette: „Kohalik omavalitsus tähendab iseseisvat, demokraatlikku kohalike asjade juhtimist ja kohaliku avaliku võimu teostamist kohaliku elanikkonna huvides.“ Portugali põhiseaduse artikli 237 lõikes 2 märgitakse: „Kohalikud võimuorganid on territoriaalsed kogumid koos nende juurde kuuluvate esindusorganitega, mis teenivad kohaliku elanikkonna erilisi huve.“ Horvaatia põhiseaduse artikli 128 lõige 2 sedastab: „Õigus kohalikule omavalitsusele hõlmab õigust otsustada kohaliku tähtsusega vajaduste ja huvide üle /—/.“

² Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus, 2. juuni 1993, RT I 1993, 37, 558; 1999, 82, 755; 2000, 51, 322; 2001, 24, 133; 82, 489; 100, 642; 2002, 29, 174; 36, 220; 50, 313; 53, 336; 58, 362; 61, 375; 63, 387; 64, 390; 393; 82, 480.

looming, omariiklus, omavoli, omavastutus jpm). Eespool mainitud *enesevalitsus* läheks poliitika ja õiguse valdkonnast juba psühholoogia sfääri ja seetõttu eriti head võrdlusvõimalust ei paku. Siiski, *enesekontroll* peaks olema omane ka *omavalitsusele*.

Sõna *valitsus* ei ole „Eesti keele sõnaraamatus“ samuti määratletud. *Valitsemist* võib siiski samastada millegi *juhtimise, korraldamise* või *ohjes hoidmisega (ohjamisega)*. Seega võiks *omavalitsus* tähistada iseotsustamise seisundit, kus ise täidetakse *valitsemisena* käsitatavat juhtiv-korraldavat funktsiooni. *Omavalitsuse* sünonüümina kasutataksegi kirjanduses sageli *enesekorraldusõigust*, mis tähistab teatud koosluse õigust ja võimet ning nendega kaasnevat kohustust omatahtsi reguleerida oma siseküsimusi. V. Olle on seda mõistet sisustanud järgmiselt: „Reeglina mõistetakse omavalitsuse all mingi valdkonna e ala haldamist (juhtimist) asjaosaliste endi poolt vahetult või nende poolt valitud organite kaudu.“³ Eelkõige võiks sellise *omavalitsustena* välja tuua teatavate kutsealade omavalitsusi⁴, akadeemilisi omavalitsusi⁵ ja vähemusrahvuste kultuuriomavalitsusi.⁶ Samuti näeb põhiseaduse § 154 lõige 1 ette, et kõiki kohaliku elu küsimusi otsustavad ja korraldavad *kohalikud omavalitsused*, kes tegutsevad seaduste alusel iseseisvalt.

Eespool nimetatud üksuste näol on tegemist oma liikmeskonnaga avalik-õiguslike juriidiliste isikutega. Erialakirjanduses käsitatakse neid avalik-õiguslike korporatsioonidena,⁷ mida Eestis on kaht liiki. Esimese liigi moodustavad avalik-õiguslikud personaalkorporatsioonid, nagu näiteks Notarite Koda, Eesti Advokatuur ja vähemusrahvuse kultuuriomavalitsus. Nende avalik-õiguslike ühenduste liikmeskond kujuneb kutseala järgi või vabatahtlikkuse põhimõttel. Teise liigi moodustavad *kohalikud omavalitsused* kui avalik-õiguslikud korporatsioonid, millel on erinevalt eelnimetatutest universaalpädevus kohaliku elu küsimustes ning mille liikmeskond moodustub territoriaalsuspõhimõttel. Seda iseloomustab juba termin *kohalik omavalitsus* ise, sest vaadeldavas sõnapaaris sisalduv täiend *kohalik* annab põhisõnale *omavalitsus* teatava territoriaalse ulatuse. Samal ajal ei saa öelda, et omavalitsuse kohalikkus tähendab lähedust üksnes maateaduslikus mõttes. *Kohalikkus* seisneb suure osas hoopis võimuorganite legitimatsioonibaasis, iseloomustades selle suuremat sõltuvust (võrreldes riigi keskvalitsusorganite moodustamise põhimõtetega) kohalikest elanikest, ko-

³ V. Olle. Kohaliku omavalitsuse teostamine vahetu demokraatia vormis: kohalik rahvaalgatus ja rahvahääletus. Dissertationes iuridicae Universitatis Tartuensis nr 7. Tartu. TÜ Kirjastus, 2002, lk 15.

Vt sealt samast ka juriidilise ja poliitilise omavalitsuse eristamisest, lk 15–20.

⁴ Näiteks advokaatide ja notarite isereguleerimisõigus, mis tuleneb vastavalt advokatuuriõigusest (RT I 2001, 36, 201; 102, 676; 2002, 57, 357) ja notariaadiseadusest (RT I 2000, 104, 684; 2001, 93, 565; 2002, 57, 357; 61, 375; 64, 390).

⁵ Seda ei ole küll põhiseaduses selgelt nimetatud, kuid mõte tuleneb PS § 38 lõikes 2 väljendatud ülikoolide ja teadusasutuste autonoomiapõhimõttest.

⁶ Kultuuriomavalitsuse asutamise õigus tuleneb PS §-st 50 ja täpsustatult sätestatakse vähemusrahvuse kultuuriautonomiaseaduse (RT I 1993, 71, 1001; 2002, 53, 336; 62, 376) § 2 lõikes 1, et kultuuriomavalitsuse võivad moodustada vähemusrahvusse kuuluvad isikud neile põhiseadusega antud kultuurialaste õiguste teostamiseks.

⁷ Vt lähemalt K. Merusk, I. Koolmeister. Haldusõigus. Tartu 1995, lk 63–65.

gukonnast. Näiteks võivad Tartu Linnavolikogu ja Tartu maavanem olla tartlastele geograafiliselt ühevõrra lähedal, kuid kohalikku võimu, omavalitsust, esindab neist vaid kohalike elanike valitud volikogu. Maavanem seevastu on osaks riigi keskvalitsusest, sest tema on nimetanud ametisse Vabariigi Valitsus, mille on omakorda moodustanud kogu riigi kodanike valitud Riigikogu.

Termini *omavalitsus* võib leida ka “Õigusleksikonist”. Selle järgi on tegemist territoriaalse või *natsionaalse (vähemusrahvuste)* autonoomiaga. Allmõistetena esitatakse *kirikuomavalitsus, kohalik omavalitsus ja kutsealade omavalitsus*. Autonoomiat on leksikonis mõistetud põhiseaduse või seadusega riigi mingile rahvastikuosale, rahvusrühmale või asutusele antud osalise iseseisvusega.

Kui vaadata Eesti varasemaid põhiseadusi, võib täheldada, et 1920. aasta põhiseaduse⁸ § 75 ja selle 1933. aasta täiendused⁹ mõistsid *omavalitsust* üksnes riigi kohahaldusorganina. Seevastu 1938. aasta põhiseaduse¹⁰ 12. peatükk „Omavalitsused“ sisaldas koguni kahte jagu, millest esimene käsitles *kohalikke omavalitsusi* ja teine *kutsealaseid omavalitsusi*. Mõlema *omavalitsuse* puhul nähti mõiste sisuna korraldamist ja arendamist: § 122 järgi kohaliku valitsemis- või eluala osas ja § 126 lõike 1 kohaselt teatava kutseala osas. Iseseisvust ei ole neis sätetes küll otse rõhutatud, kuid teataval määral võib sellise mõtte välja lugeda peatüki üldisest kontekstist ja nende *omavalitsuste* tegevuse reguleerimiseks kehtestatud seadusreservatsioonist.

Enne Eesti taasiseseisvumist Ülemnõukogus vastu võetud ja KOKS-i jõustumisel kehtetuks muutunud ENSV kohaliku omavalitsuse aluste seaduse¹¹ § 1 sisustas *kohaliku omavalitsuse* mõiste järgmiselt:

Kohalik omavalitsus on elanike poolt vahetult või vastavate organite kaudu Eesti NSV seaduste raames kohaliku elu küsimuste iseseisev otsustamine ja korraldamine, lähtudes elanike huvidest ja vastava haldusterritooriumi arengu iseärasustest.

KOKS-i § 2 lõige 1 sisustab mõiste *kohalik omavalitsus* kui põhiseaduses sätestatud *omavalitsusüksuse* – valla või linna – demokraatlikult moodustatud võimuorganite õiguse, võime ja kohustuse seaduste alusel iseseisvalt korraldada ja juhtida kohalikku elu. Lõike 2 kohaselt rajaneb *kohalik omavalitsus* riigi territooriumi haldusjaotusel ning teostub demokraatlikult moodustatud esindus- ja võimuorganite kaudu, samuti kohaliku elu küsimustes rahvaküsitluse või rahvaalgatuse teel.

⁸ Eesti Vabariigi põhiseadus, 9. juuli 1920, RT 1920, nr 113/114.

⁹ Eesti Vabariigi põhiseaduse muutmise seadus, 14.–16. oktoober 1933, RT 1933, nr 86, art 628.

¹⁰ Eesti Vabariigi põhiseadus, 3. september 1937, RT 1937, nr 71, art 590.

¹¹ Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi kohaliku omavalitsuse aluste seadus, 10. november 1989, ÜVT 1989, 34, 517; RT 1991, 27, 324; RT I 1993, 37, 558.

Nii kohaliku omavalitsuse aluste seaduses kui ka KOKS-is esitatud definitsioonid tulenevad otse Euroopa kohaliku omavalitsuse harta¹² (edaspidi *EKOH*) artiklist 3. Selle esimese lõike kohaselt tähendab *kohalik omavalitsus* kohalike võimuorganite õigust ja võimet seaduse piires ja kohalike elanike huvides korraldada ja juhtida valdavalt osa nende vastutusalasse kuuluvast ühiskonnaelust. Vastavalt *EKOH*-i artikli 3 lõikele 2 kasutab seda õigust vabalt valitud esinduskogu, kellel võivad olla temale aru andvad täitevorganid. Seejuures ei tohi täitevorganite olemasolu kuidagi mõjutada kodanike võimalust pöörduda esinduskogu poole ning kasutada kohaliku elu juhtimiseks ja korraldamiseks referendumit või muid seadusega lubatud otsese kodanikuosaluse vorme.

Nimetatud sätteid kõrvutades võib tõdeda, et *kohaliku omavalitsuse* mõiste on neis avatud enam-vähem identsete tunnuste kaudu, erinevus seisneb üksnes sõnastuslikus rõhuasetuses. Põhiseaduse XIV peatüki kommentaaride sissejuhatuses ongi esitatud kõiki viidatud määratlusi kokkuvõttev definitsioon:

*Kohalikku omavalitsust PS XIV peatüki tähenduses võib määratleda kui riigi territooriumi haldusjaotusel põhinevat ning paikkonna elanike enesekorraldamise õiguse, detsentralisatsiooni ja demokraatia põhimõtete alusel tegutsevat territoriaalset kollektiivi, kes avalik-õigusliku juriidilise isikuna lahendab seaduste raames iseseisvalt kohaliku elu küsimusi nii vabalt valitud organite kaudu kui ka vahetult, lähtudes elanike huvidest, majanduslikest ja sotsiaal-kultuurilistest tingimustest ning haldusterritooriumi arengu iseärasustest.*¹³

Kuigi pisut lohisev ja kohmakas, on selle määratluse positiivseks jooneks ammendavus.

Kohalik omavalitsus või selle üksus?

Eesti Vabariigi põhiseaduses käsitleb *kohalikku omavalitsust* eelkõige XIV peatüki (§-d 154–160), viiteid sellele leidub siiski ka paljudes teistes peatükkides. Põhiseaduse kommentaarides on märgitud, et põhiseaduses on mõistet *kohalik omavalitsus* järjekindlalt kasutatud eespool käsitletud üldmõistena ning seda on konkretiseeritud vaid erandjuhtudel.¹⁴ Selle väitega tuleb nõustuda, kuigi võib küsida, kas selline mõistekasutus on põhjendatud. Formaalselt on põhiseaduses tõepoolest kasutatud enamjaolt vaid tühte kindlat sõnapaari, kuid üsnagi erinevas kontekstis, mis mõiste sisu kindlapiirilist avamist just kergemaks ei tee, pigem vastupidi.

Kirjanduses on täheldatud, et põhiseaduses kasutatakse mõistet *kohalik omavalitsus* vähemalt kolmes tähenduses. Kord iseloomustatakse sellega administratiiv-territoriaalset üksust (nt § 32 lg 3, § 156, § 157 lg 1 ja § 159), kord kohaliku omavalitsuse organit (nt § 104

¹² Euroopa kohaliku omavalitsuse harta, sõlmitud Strasbourgis 15. oktoobril 1985. Riigikogus ratifitseeritud 28. septembril 1994. Harta jõustus Eesti suhtes 1. aprillil 1995, RT II 1994, 26, 95.

¹³ V. Olle, A. Almann, Ü. Madise, J. Liventaal. XIV peatüki „Kohalik omavalitsus“ kommentaarid – Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2002, lk 642.

¹⁴ V. Olle, A. Almann, Ü. Madise, J. Liventaal. Osundatud teos, lk 640.

lg 2 p 4, § 157 lg 2) või kogukondliku elu korraldamise vormi (nt §-d 14, 28, 154 ja 160).¹⁵ Lisada võiks veel neljanda tähendusena juhud, kui põhiseaduses kasutatakse mõistet *kohalik omavalitsus* paaris terminiga *riigiasutus*. Sellega tähistatakse sisuliselt *kohaliku omavalitsuse asutust* (nt §-d 26 ja 30), kuigi esitatud liigitust silmas pidades võiks seda teatava mõõndusega lugeda ka kohaliku omavalitsuse organiks, seda enam, et näiteks §-s 52 hõlmab termin *kohalik omavalitsus* nii valla või linna organeid kui ka asutusi.¹⁶

Põhiseaduse XIV peatüki kommenteerijad on leidnud, et selline konkretiseerimata mõistekasutus, mis jätab kohaliku omavalitsuse mõiste määratlemata ja üldjuhul hoidub ka kohaliku omavalitsuse organite nimetamisest, on põhiseaduses taotluslik ning võimaldab selle põhiseadusliku institutsiooni sisustamisel ja tõlgendamisel teatud paindlikkust.¹⁷ Kui konkreetsete organite nimetamise vältimist tuleks pidada vajalikuks, et võimaldada põhiseadusliku regulatsiooni täpsustamisel seadustes paindlikult valida küsimuste lahendamiseks kõige sobivamad otsustuskeemid, siis minu arvates ei ole põhjendatud jätta lahtiseks juhud, mil *kohaliku omavalitsust* mõistetakse põhiseaduses kas süsteemina (teatava iseregulatsiooniga kogukonnana) või haldusterritoriaalse moodustisena, juriidilise isikuna.

Ka põhiseaduse kommentaarides märgitakse, et *kohalik omavalitsus* on siiski omavalitsusprintsipi avaldumise üks vorm ning omavalitsuslik tegevus toimub põhiseaduse § 155 lõikes 1 nimetatud *kohaliku omavalitsuse üksuses*, s.o vallas või linnas.¹⁸ KOKS-i § 2 lõige 1 mõtestab EKOH-i artikli 3 eeskju järgides *kohaliku omavalitsuse* kui põhiseaduses sätestatud *omavalitsusüksuse* – valla või linna – demokraatlikult moodustatud võimuorganite õiguse, võime ja kohustusena seaduste alusel iseseisvalt korraldada ja juhtida kohaliku elu. Seega on *kohalik omavalitsus* süsteem, mitte üksus.¹⁹ *Kohaliku omavalitsuse üksus*

¹⁵ S. Mäeltsemees. Kohalik omavalitsus Eesti Vabariigi põhiseaduses ja Euroopa Liidu liikmesriikide põhiseadustes. – Eesti Vabariigi majanduspoliitika ja integreerumine Euroopa Liiduga. Teadus- ja koolituskonverentsi ettekanded-artiklid (Tartu-Värsk, 26.–28. juuni 1997). Tallinn. TÜ majandusteaduskond, TTÜ majandusteaduskond, 1997, lk 161. Sellele viidataks lisaks: V. Olle. Sissejuhatus munitsipaalõigusesse. Tartu. Iuridicum, 2001, lk 76–77. Samuti väljendatakse seda seisukohta Eesti Vabariigi põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni lõpparuande põhiseaduse XIV peatükki „Kohalik omavalitsus“ käsitlevas osas. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.just.ee/index.php3?cath=1611>, 3. detsember 2002.

¹⁶ Kohaliku omavalitsuse organid on KOKS-i § 4 kohaselt volikogu ja valitsus. Kohaliku omavalitsuse asutused on valla ja linna ametiasutused (nt vallavalitsus asutusena, linnavolikogu kantselei, linnakantselei, linnavalitsuse ametid) ja ametiasutuste hallatavad asutused (nt koolid, lasteaiad jms). Terminiga *vallavalitsus* või *linnavalitsus* tähistatakse aga nii kohaliku omavalitsuse organit kui ka asutust. Organina moodustub valla- või linnavalitsus vallavanemast või linnapeast ja volikogu kinnitatud valitsusliikmetest. Asutusena hõlmab valla- või linnavalitsus valla või linna ametnikke. Vallavanem või linnapea juhivad valitsust kui organit ja valitsust kui asutust (ametiasutuse juht). Valitsuse liikmed kuuluvad küll valitsuse kui organi koosseisu, ei pruugi aga kuuluda valitsuse kui asutuse koosseisu, kuid võivad seda teha, kui nad on nimetatud valla või linna ametnikud (nt sotsiaalnõunik vms).

¹⁷ V. Olle, A. Almann, Ü. Madise, J. Liventaal. Osundatud teos, lk 640.

¹⁸ V. Olle, A. Almann, Ü. Madise, J. Liventaal. Osundatud teos, lk 642.

¹⁹ Samale järeldusele on jõudis ka Peeter Kask, märkides: „Kui respektierida KOKS-is ja EKOH-is sisalduvat omavalitsuse mõiste määratlust, siis ei saa kõnelda (ega kirjutada) omavalitsusest kohaliku omavalitsusüksuse (st valla või linna) tähenduses, samuti mitte valla või linna esindusorgani – volikogu ega täitevorgani – valitsuse tähenduses.“ – P. Kask. Eesti õigusloomest. Omavalitsusreform haldusreformi osana. – Sirp, 22. veebruar 2002.

on *kohaliku omavalitsuse* kui korrastatud süsteemi üks element. *Kohalik omavalitsus* on kohalike elanike (kogukonna) enesekorraldusõigus.

Kuivõrd põhiseaduse § 155 lõike 1 kohaselt ei ole *vald* ega *linn* iseenesest *kohalik omavalitsus*, vaid *kohaliku omavalitsuse üksus*, siis tuleks ka *valla-* või *linnavolikogu* nimetada *kohaliku omavalitsuse üksuse volikoguks*. Põhiseaduse § 104 lõike 2 punkt 4 nimetab ühe ainult Riigikogu koosseisu häälteenamusega vastu võetava ja muudetava seadusena *kohaliku omavalitsuse* valimise seadust. Põhiseaduse § 156 lõige 2 sätestab aga hääleõiguslikkuse kriteeriumid *kohaliku omavalitsuse volikogu* valimisteks. Kui tegemist oleks aga *kohaliku omavalitsuse* kui terviksüsteemi esinduskoguga, siis peaks Eestis olema kõigest üks volikogu. Neid on aga kaugelt enam, sama palju kui *kohaliku omavalitsuse üksusi*, mille volikoguga siiski tegemist on. Sama kehtib ka põhiseaduse § 157 lõikes 1 nimetatud eelarve kohta ning ka maksud ja koormised ei ole abstraktse süsteemi pandud, vaid nende kehtestamise õigus on konkreetsete *omavalitsuslike üksuste* pädevatel võimuorganitel.

KOKS-is kasutatakse ulatuslikult veel terminit *omavalitsusüksus*, mida selles seaduses tuleb mõista lihtsalt kui termini *kohaliku omavalitsuse üksus* suupärasemaks mugandatud vormi. *Omavalitsusüksus* on õigusterminina fikseeritud ka "Õigusleksikonis", milles seostatakse seda üksnes *kohaliku omavalitsusega* – *kohalikku omavalitsust* teostav üksus. Isiklikult leian, et selgitusest olnuks paslik jätta välja sõna „kohalik“, sest termin *omavalitsus* on märksa laiem kui *kohalik omavalitsus*, mistõttu *omavalitsusüksus* võib peale valla või linna tähistada näiteks ka mõnda *vähemusrahvuse kultuuriomavalitsuse* elementi. Teiselt poolt öeldakse juba leksikoni eessõnas, et tegemist on pigem fikseeriva kui analüüsiva kogumikuga, mis lähtub suuresti seadustekstidest ning õiguskeele senisest arengutasemest ega püüa endale võtta õigusterminoloogiat sisuliselt korrastavat funktsiooni. Seetõttu võib *omavalitsusüksuse* selgitust pidada täiesti adekvaatseks. See ei tähenda aga, et seda ei võiks edasi arendada ega täpsustada.

Viide kohaliku omavalitsuse üksusele või organile

Nagu eespool öeldud, ei ole üldjuhul põhiseaduses konkreetseid *kohaliku omavalitsuse organeid* nimetatud ja sellekohane täpsustamine on jäetud madalamate aktide reguleerida. *Kohaliku omavalitsuse organeid*, nende pädevust ja nende tegevuse korraldust käsitleb KOKS (§-d 4, 22, 30 jpt). Eriseadustes tuleks konkreetsele *kohaliku omavalitsuse organile* (volikogule või valitsusele) viidata üksnes erandjuhul, kui on vältimatult tarvis välistada, et küsimuse otsustab keegi teine. Peamiselt on need sellised küsimused, mis on edasivolitamise õigusega antud seaduse kohaselt volikogu ainupädevusse. Muudel juhtudel võiks konkreetsele *kohaliku omavalitsuse organile* kui normiadressaadile seaduses viidata eelkõige seoses riiklike ülesannete täitmise volitamisega (nn võõrhaldus) ning sedagi üksnes tugevalt õigustatud juhtudel, kui pole võimalik lasta volikogudel enestel KOKS-i § 22 lõike 2 alusel otsustada asja lahendamise tasandi üle või kui volikogudel ei ole asjaoludest tulenevalt võimalik kaaluda mitme lahenduse sobivust.

20 TERMINI- JA KEELEPROBLEEME

Nimelt näeb KOKS-i § 22 lõige 2 ette, et seadusega *kohaliku omavalitsuse, kohaliku omavalitsusüksuse* või *kohaliku omavalitsusorgani* pädevusse antud küsimusi otsustab *kohaliku omavalitsuse* volikogu, kes võib delegeerida nende küsimuste lahendamise valitsusele.²⁰ Samalaadne on ka määrusandlusõiguse edasivolitamist võimaldav haldusmenetluse seaduse²¹ § 91 lõige 2.

KOKS-i § 22 lõike 2 kehtivas redaktsioonis kasutatavaid *kohaliku omavalitsuse üksuse* ja *kohaliku omavalitsuse organi* nimetamise variante on kahetsusväärset palju kasutatud ka teistes õigusaktides. Terminit *omavalitsusüksus* kasutatakse kaugelt enam kui poolesajast kehtivas seaduses, *omavalitsusorgan* tuleb ette paarikümne seaduse tekstis.

Näiteks tollimaksuvabastuse seaduse²² § 16 näeb ette tollimaksuvabastuse nende isiklike asjade sissevedamisele, mille on pärimise teel omandanud Eestis elav füüsiline isik, Eesti riik, *kohalik omavalitsusüksus* või Eestis registreeritud kasumit mittetaotlev juriidiline isik. Juriidilise isiku tähenduses nimetavad *kohalikku omavalitsusüksust* ka väärtpaberituru seadus²³ (§ 39 lg 1), autoveoseadus²⁴ (§ 2 p 6), pankrotiseadus²⁵ (§ 3 lg 2 ja § 10 lg 2), pärimisseadus²⁶ (§ 11 lg 2, § 18, § 74 p 4, § 124 ja § 136 lg 1) jm.

Keskkonnajärelevalve seaduse²⁷ § 3 lõike 1 kohaselt teostavad keskkonnajärelevalvet Keskkonnainspektsioon, Maa-amet ja *kohalik omavalitsusorgan* või *-asutus*. Puhkuseseaduse²⁸ § 17 lõike 1 punkti 3 kohaselt on puhkuse kasutamist takistav asjaolu muu hulgas *kohaliku omavalitsusorgani* pandud ülesannete täitmine. Vabariigi Valitsuse seaduse²⁹ § 85 lõige 5 nimetab maavanema pöördumist õiguskantsleri poole, kui ta leiab, et *kohaliku oma-*

²⁰ KOKS-i § 22 lõikes 2 ettenähtud üldvolitus küsimuste otsustamise delegeerimiseks ei pruugi selliseks kuigi kauaks enam jääda, sest selle kohta on esitatud mitu arendusettepanekut. Näiteks Riigikogu menetluses oleva KOKS-i ja VVS-i muutmise seaduse eelnõu (1190 SE – nn Tallinna seaduse eelnõu) § 1 punktiga 2 on kavas täiendada KOKS-i § 22 uue lõikega 4, mille kohaselt juhul, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti, võivad Tallinna Linnavolikogu ja Tallinna Linnavalitsus nende pädevusse kuuluvates üksikküsimustes otsustamise õiguse delegeerida linna ametiasutusele. – Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse ja Vabariigi Valitsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu 1190 SE. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/ems/saros-bin/mgetdoc?itemid=022830014&login=proov&password=&system=ems&server=ragne1>, 17. detsember 2002.

²¹ Haldusmenetluse seadus, 6. juuni 2001, RT I 2001, 58, 354; 2002, 53, 336; 61, 375.

²² Tollimaksuvabastuse seadus, 17. september 2002, RT I 2002, 84, 493.

²³ Väärtpaberituru seadus, 17. oktoober 2001, RT I 2001, 89, 532; 2002, 23, 131; 63, 387.

²⁴ Autoveoseadus, 7. juuni 2000, RT I 2000, 54, 346; 2002, 32, 190; 53, 336; 61, 375; 63, 387.

²⁵ Pankrotiseadus, 10. juuni 1992, RT 1992, 31, 403; RT I 1997, 18, 302; 1998, 2, 46; 36/37, 552; 1999, 10, 155; 2000, 13, 93; 54, 353; 2001, 24, 133; 56, 336; 82, 488; 93, 565; 2002, 44, 284.

²⁶ Pärimisseadus, 15. mai 1996, RT I 1996, 38, 752; 1999, 10, 155; 88, 807; 2001, 24, 133; 56, 336; 93, 565; 2002, 53, 336.

²⁷ Keskkonnajärelevalve seadus, 6. juuni 2001, RT I 2001, 56, 337; 2002, 61, 375.

²⁸ Puhkuseseadus, 4. aprill 2001, RT I 2001, 42, 233; 2002, 61, 375; 62, 377.

²⁹ Vabariigi Valitsuse seadus, 13. detsember 1995, RT I 1995, 94, 1628; 1996, 49, 953; 88, 1560; 1997, 29, 447; 40, 622; 52, 833; 73, 1200; 81, 1361; 1362; 87, 1468; 1998, 28, 356; 36/37, 552; 40, 614; 71, 1201; 107, 1762; 111, 1833; 1999, 10, 155; 16, 271; 274; 27, 391; 29, 398; 401; 58, 608; 95, 843; 845; 2000, 49, 302; 51, 319; 320; 54, 352; 58, 378; 95, 613; 102, 677; 2001, 7, 16; 24, 133; 52, 303; 53, 305; 59, 358; 94, 578; 100, 646; 102, 677; 2002, 13, 79; 57, 354; 87, 505.

valitsusorgani üldakt või selle säte on vastuolus põhiseaduse või seadusega. Ka Eesti Vabariigi töölepingu seadus³⁰ kasutab läbivalt mõistet *kohalik omavalitsusorgan* (§ 55 p 5, § 67, § 91 lg 1 p 4).

Kui moodustada sõnadest *omavalitsuse üksus* ja *omavalitsuse organ* sõnaühendid *kohaliku omavalitsuse üksus* ja *kohaliku omavalitsuse organ*, laieneb oluliselt terminite sisu. Nimelt käib sõnapaaris *kohalik omavalitsusüksus* täiendsõna *kohalik* põhisõna *üksus* kohta ja võib tähistada ka muude omavalitsuspõhimõtte avaldumisvormide väiksemaid territoriaalseid allsüsteeme, mis ei pruugi sugugi olla iseseisvad juriidilised isikud. Seevastu ühendis *kohaliku omavalitsuse üksus* käib täiend *kohalik omavalitsuse* kohta ja tähistab seega omavalitsusprintsipi ühte kindlat avaldumis-vormi. Sellisel juhul oleks elukohavald või - linn väljakirjutatult *kohaliku omavalitsuse kohalik üksus*. Sama kehtib ka sõnaühendite *kohalik omavalitsusorgan* ja *kohaliku omavalitsuse organ* puhul ehk näiteks *kohalik omavalitsusorgan* võiks tähistada ka Eesti Advokatuuri piirkondlikku (kohapealset) juht- või esindusorganit.

Kuivõrd aga õigusnormi tõlgendamisel ei lähtuta siiski ainuüksi grammatilisest argumentist, vaid samal ajal rakendatakse ka süstemaatilisi, loogikalisi, ajaloolisi ja teleoloogilisi argumente³¹, siis praktikas sellest probleeme tekkinud ei ole. See aga ei õigusta eksitavate mõistete teadlikku kasutamist. Enamasti sobiks eriseadustes kõige paremini kasutada üldmõistet *kohalik omavalitsus*. Sellele on lihtsalt mugavam viidata kui *kohaliku omavalitsuse üksusele* või *organile* ning üldjuhul kehtivad *üksusele* ettenähtud õigused või kohustused kõigi kohta ühtmoodi ja neid ei saagi muul viisil täita kui *kohaliku omavalitsuse organi* kaudu (tuleneb ammendavalt KOKS-i § 22 lõikest 2).

Kohaliku omavalitsuse üksuste liidud

KOKS-i kehtivas redaktsioonis tähistatakse valdu või linna või mõlemaid koondavaid ühendusi terminiga *omavalitsusüksuste liit*. Riigikogu võttis 6. novembril 2002 vastu kohaliku omavalitsuse üksuste liitude seaduse³² (edaspidi *KOLS*), milles reguleeritud *kohaliku omavalitsuse üksuste* ühendusi tähistatakse läbivalt täpsema terminiga *kohaliku omavalitsuse üksuste liit*. *KOLS* asendas 1. jaanuaril 2003 jõustudes KOKS-is sisalduvad senised *omavalitsusliite* käsitlevad sätted, andes neile senisest selgepiirilisema, kuid samas ka kitsama sisu.

KOLS-i kohaselt on *kohaliku omavalitsuse üksuste liit* üksnes selles seaduses sisalduvatele erinõuetele vastav *kohaliku omavalitsuse üksuste* ühendus kui mittetulundusühing,

³⁰ Eesti Vabariigi töölepingu seadus, 15. aprill 1992, RT 1992, 15/16, 241; RT I 1993, 10, 150; 26, 441; 1995, 14, 170; 16, 228; 1996, 3, 57; 40, 773; 45, 850; 49, 953; 1997, 5/6, 32; 1998, 111, 1829; 1999, 7, 112; 16, 276; 60, 616; 2000, 25, 144; 51, 327; 57, 370; 102, 669; 2001, 17, 78; 42, 233; 53, 311; 2002, 61, 375; 62, 377.

³¹ Õiguse tõlgendamise kohta vt lähemalt: **R. Narits**. Õiguse entsüklopeedia. 2., parandatud ja täiendatud trükk. Tallinn 2002, lk 145–161.

³² Kohaliku omavalitsuse üksuste liitude seadus, 6. november 2002, RT I 2002, 96, 565.

mis on moodustatud territoriaalsel alusel ja peab vastama teatud eritingimustele, näiteks peab olema täidetud liikmete arvu alampiir. Muul alusel asutatud ja KOLS-i tingimusi mitte-täitev kohaliku omavalitsuse üksuste ühendus (nt võimalik hansalinnade liit) kohaliku omavalitsuse üksuste liit ei ole ja talle seadust ei kohaldata. KOLS-i nõuetele mittevastavat kohaliku omavalitsuse üksusi koondavat ühendust võiks edaspidi käsitada *muu ühenduse*na (KOKS-i muudetud § 62 lg 1 p 3). KOLS-is ettenähtav nimetus on küll senisest pisut pikem ja kohmakam, kuid eelnõu ettevalmistajad pidasid siiski vajalikuks läbivalvalt rõhutada, et tegemist on nimelt kohaliku omavalitsuse üksuste liiduga. Õige ei oleks ka selle lühendamise omavalitsusüksusteks, sest teoreetiliselt võiks sellisel juhul kõne alla tulla ka *akadeemilise omavalitsuse üksuste* (ülikoolide ja teadusasutuste) liit.

Kohaliku omavalitsuse üksuste liit võib oma liigi poolest olla KOLS-i kohaselt kas *maakonna kohaliku omavalitsuse üksuste liit* või *üleriigiline kohaliku omavalitsuse üksuste liit*. Seadus kasutab neid termineid ka suupärasemates lühendatud vormides *maakondlik liit* ja *üleriigiline liit*. Oma ulatuselt võib *maakondlike liitude* suguseid kohaliku omavalitsuse üksuste ühendusi olla üsna suurel hulgal.³³ Seepärast näeb KOLS-i § 2 lõige 3 ette, et *maakondliku liidu* nimi peab viitama maakonnale, mille kohaliku omavalitsuse üksused sellesse liitu kuuluvad, ning sisaldama eestikeelset täiendit *omavalitsusüksuste liit* või *omavalitsuste liit*. Samas keelatakse sellist täiendit kasutada neil kohaliku omavalitsuse üksuste ühendustel, mis ei ole KOLS-is sätestatud *maakondliku liidu* nõuetega kooskõlas. Selline piirang on vajalik, et tagada võimalus lihtsalt ja kiiresti identifitseerida kohaliku omavalitsuse üksuste liitu kõikvõimalikes avalikes suhetes³⁴ (sh riigiorganite partnerina) ning et korraldada liitude tegevuse üle tõhus järelevalve, mis on mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri pidaja pädevuses.

Tuleb tõdeda, et *maakondlike liitude* nimetuse kohustuslik täiend ei ole kooskõlas KOLS-i üldise terminikasutusega, vaid pigem senise KOKS-i omaga. Kuid mõõndus on tehtud eelkõige praktilistel kaalutlustel, mida peeti kõnealusel juhul olulisemaks kui taotleda terminoloogilist ühtsust. Nimelt kasutab valdav enamik *maakondlike liite* oma nimes peale maakonna nimetuse ka täiendit *omavalitsuste liit*. Et tegemist on juba laialt kinnistunud nimetustega, siis ei oleks olnud mõistlik hakata seda piirama. Vormi *omavalitsusüksuste liit* lisamine kasutatavate täiendite loetellu oli tingitud ühelt poolt soovist anda praegu eri nimede all tegutsevatele *maakondlikele liitudele*³⁵ suurem valikuvõimalus ning teiselt poolt segaduste vältimiseks reserveerida ka see nimetus üksnes KOLS-i tähenduses *maakondli-*

³³ Maakondlike kohaliku omavalitsuse üksuste liite on juba iseenesest võimalik luua 15, sest Eestis on 15 maakonda ja igas maakonnas saab KOLS-i § 4 lõigete 1 ja 3 koostoimes tegutseda vaid 1 *maakondlik liit*. Tulevaste KOLS-i tähenduses *maakondlike liitude* ilmsed eelkäijad juba tegutsevad kõigis Eesti maakondades.

³⁴ Vastavalt KOLS-i § 2 lõikele 2, § 3 lõikele 2 ja §-le 8 on maakondlike ja üleriigiliste liitude olulisimaid ülesandeid esindada ja kaitsta oma liikmete ühishuve (nt annab KOLS-i § 8 lg 3 neile õiguse vajaduse korral pöörduda oma liikmete ühiste huvide kaitseks kaebusega halduskohtusse). Maakondlikul liidul on peale selle õigus esindada maakonda kui teatavat kogukondlikku üksust (KOLS-i § 2 lg 2).

³⁵ Hiiumaa Omavalitsusliit ja Lääne-Viru Ühisomavalitsus.

kele liitudele. Muidu oleksid teoreetiliselt võinud kõrvuti eksisteerida näiteks Harjumaa Omavalitsuste Liit ja Harjumaa Omavalitsusüksuste Liit, kusjuures KOLS-i tähenduses oleks *maakondlik liit* vaid esimesena nimetatud. Et tegemist on nii sarnaste nimedega, võinuks sellest praktikas tekkida olulisi probleeme. Iseküsimus on muidugi see, kas registripidaja üldse kannaks nii sarnaste nimetustega mittetulunduslikke ühendusi registreerida, kui silmas pidada tsiviilseadustiku üldosa seaduse³⁶ §-s 30 esitatud nõuet, et juriidilise isiku nimi peab teda eristama teistest isikutest, ja sama sisuga normi mittetulundusühingute seaduse³⁷ §-des 4 ja 96.

Kokkuvõtteks

Selle arutluse esialgne auahne eesmärk oli pakkuda suuniseid, kuidas võiks olla õige *kohaliku omavalitsust* tähistavaid mõisteid kasutada. Kirjutise edenedes aga jõudsin üha selgemale arusaamisele, et see polegi nii lihtne ja mitmedki senised seisukohad tuleks võib-olla ümber hinnata. Matemaatiliselt täpset juhust on muidugi üldse võimatu anda ja suuresti jääb mõistekasutus alati igatühe enda tunnetuse küsimuseks. Eelkõige tuleks aga silmas pidada mõiste kasutamise konteksti. Üldiselt olen seisukohal, et *kohaliku omavalitsuse* valdkonna terminoloogia tuleks täpselt välja kujundada ja ühtlustatult rakendada eelkõige seda valdkonda põhiliselt reguleerivates seadustes, nagu KOKS, kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus³⁸, KOLS, valla- ja linnaeelarve seadus³⁹ ning Eesti territooriumi haldusjaotuse seadus.⁴⁰ Kui see on võimalik, võiks eriseadustes piirduda üldmõistega *kohalik omavalitsus*, mis täpsustuks KOKS-i kaudu ja hoiaks ära võimaliku teadmatusest tuleneva eksitava mõistekasutuse eriseadustes.

VIRGO SAARMETS,

Justiitsministeeriumi õigusloome osakonna
avaliku õiguse talituse nõunik

³⁶ Tsiviilseadustiku üldosa seadus, 27. märts 2002, RT I 2002, 35, 216.

³⁷ Mittetulundusühingute seadus, 6. juuni 1996, RT I 1996, 42, 811; 1998, 96, 1515; 1999, 10, 155; 23, 355; 67, 658; 2000, 55, 365; 88, 576; 2001, 24, 133; 56, 336; 93, 565; 2002, 53, 336.

³⁸ Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus, 27. märts 2002, RT I 2002, 36, 220; 57, 355; 63, 387; 68, 407.

³⁹ Valla- ja linnaeelarve seadus, 16. juuni 1993, RT I 1993, 42, 615; 1995, 17, 234; 1997, 40, 619; 2000, 7, 40; 2001, 56, 332; 2002, 64, 393.

⁴⁰ Eesti territooriumi haldusjaotuse seadus, 22. veebruar 1995, RT I 1995, 29, 356; 1996, 42, 808; 1999, 93, 833; 2002, 34, 207.

ET TEKST OLEKS TÄPSELT SÕNASTATUD

I. Tähelepanekuid õigustekstide keele kohta

Lepingu lõpetamine ja lepingu ülesütlemine

Kui jätta arvestamata oma- ja võõrtermini (nt *tegevushuba* ja *litsents*) ning grammatiliste variantide (nt *kasutamine* ja *kasutus*) paralleelse esinemise võimalikkus, siis peaks olema üks normitehnika põhinõudeid, et sama mõistet tähistataks sama terminiga. Paraku eksitakse selle vastu päris tihti. Paralleelselt kipuvad tarvitusele tulema *lepingu lõpetamine* ja *lepingu ülesütlemine*. Töölepingu seaduses (RT 1992, 15/16, 241) kasutatakse senini terminit *töölepingu lõpetamine*. Allakirjutanule kättesaadavates töölepingu seaduse eelnõude mitmes variandis räägitakse *töölepingu ülesütlemisest*. Võlaõigusseaduse (RT I 2002, 60, 374) §-des 471, 630, 631, 655 räägitakse *lepingu ülesütlemisest*, ravikindlustuse seaduse (RT I 2002, 62, 377) § 24 lõikes 5 aga *lepingu lõpetamisest*

Kõigil juhtudel peetakse silmas lepingulise vahekorra sellist lõpetamist, mille tagajärjel lõpeb ka õigussuhe.

Õigus ja kohustus

Harvad ei ole juhtumid, mil kirjutatakse või räägitakse, et üks või teine isiku *õigus* on samal ajal ka tema *kohustus*. Teisiti öeldes: isik on niihästi *õigustatud* kui ka *kohustatud* midagi tegema või millestki hoiduma. Allakirjutanu arvates ei ole see võimalik. Õigused ja kohustused tuleb lahus hoida. Kui isik on millekski õigustatud, siis on tema otsustada, kas ta oma õigust kasutab või ei kasuta. Oma õiguse kasutamata jätmist ei saa panna talle õiguslikus mõttes süüks. Kui isik on millekski kohustatud, siis peab ta oma kohustuse täitma. Muidu kasutatakse tema suhtes sunnivahendeid. Isikul puudub kohustuse täitmise suhtes valikuvabadus, kui kohustus ei ole just antud alternatiivse variandina.

Töötaja, teenistuja, ametnik. Asutus ja ettevõte

Kui ravikindlustuse seaduse § 57 lõige 6 räägib *töötajast* ja *teenistujast*, võib siiski aru saada, et töötaja all mõistetakse töölepingu alusel töötajat ja teenistuja all avalikku teenistujat. Selle jabura jaotuse järgi tuleb välja, et *töötaja* hõlmab ka *abiteenistujaid*, kuid teenistujad nagu polekski ametnikud.

Mis on *ametniku* ja *teenistuja* vahe? Millised on ametniku volitused, võrreldes teenistujaga? Kas ametnik töötab ainult riigiasutuses või kohaliku omavalitsuse asutuses või võib töötada ka näiteks riigiorgani või kohaliku omavalitsuse hallatavas asutuses või isegi tulundus- või mittetulundusühingus?

Ka kohtute seaduses (RT I 2002; 64, 390) ei saa selgust, mille poolest Riigikohtu ametnik erineb Riigikohtu teenistujast. Näiteks § 31 lõige 1 ütleb, et kohtunõunik on Riigikohtu ametnik, § 32 aga räägib Riigikohtu teenistujate töö tasustamisest – palga, lisatasude, preemiate ja toetuste maksmise korra kindlaksmääramisest. Peale selle ei ole §-s 32 vaevatud määrama, mis nimetatud summadest kuuluvad palga mõistesse. Vaevalt et toetusi palga hulka saab arvata.

Kohtute seaduse § 126 kohaselt on kohtukordnik *kohtuametnik*. Teisal aga räägitakse *tai-mekaitseteenistujatest*.

Tekib ka küsimus, mida mõeldakse *asutuse* all, mille poolest ta erineb teistest kollektiivse tegevuse vormidest, näiteks *ettevõttest*, ning kuidas kasutada õigustekstides *asutust* kui üldmõistet.

Ametist tagandamine, vabastamine ja vallandamine, (advokatuurist) väljaheitmine

Kohtute seadus sõnastab töövahekorra lõppemise mitut moodi. Näiteks § 47 lõikes 2 loetletakse isikuid, keda ei saa kohtunikuks nimetada. Teiste hulgas on kohtuniku-, notari- või kohtutäituri ametist *tagandatud* (p 2), advokatuurist *välja heidetud* (p 3), avalikust teenistusest distsiplinaarsüüteo eest *vabastatud* (p 4) isikud. Kui advokaadina töötamise lõppemise üks alus on tõesti organisatsioonist väljaheitmine, siis kohtuniku, notari ja kohtutäituri puhul, hoolimata nende omapärasest õiguslikust seisundist, on sisuliselt ikkagi tegemist nimetatud töö lõpetamisega nende endi tahte vastaselt. Miks avalik teenistuja teenistussuhte lõpetamise põhjusest ja algatajast olenemata alati *vabastatakse* teenistusest, töölepingu lõpetamise puhul aga, kui see toimub tööandja algatusel, võime rääkida ka töötaja *vallandamisest*? Ehk oleks otstarbekas juhtudel, kui isik ei loobu oma tööst või ametist omal algatusel, rääkida töölt või ametist *vallandamisest*?

Kuidas nimetada kohtunikku?

Keeleliselt ei kutsu kohtute seaduses kasutatav termin *rahvakohtunik* esile vastuväiteid. Ilmselt on tahetud selle terminiga rõhutada, et neil üldsuse esindajail on kohtuprotsessis samasugused õigused nagu ametikohtunikel. Arvestades seda, et veidi üle kümne aasta tagasi tähistas *rahvakohtunik* ka *ametikohtunikku*, olnuks õigem nimetada neid üldsuse esindajaid *kaaskohtunikeks* või *abikohtunikeks*, sest nende ülesanne on abistada ametikohtunikku otsuse langetamisel.

Kodukord ja sisekorraeeskirjad

Kohtute seaduse § 33 lõike 1 kohaselt nähakse Riigikohtu töökorraldus ette Riigikohtu *kodukorras*. Avaliku teenistuse seaduse kohaselt aga kehtestatakse Riigikohtus *sisekorraeeskirjad*. Kohtute seaduse § 42 lõiked 1 ja 4 näevad I ja II astme kohtutes ette nii *kodukorra*, *ametijuhendi* kui ka *sisekorraeeskirjad*. Mida üks või teine neist sisaldama peaks, see seadusest ei selgu. ÕS-i 1999 järgi on soovitatav *sisekorraeeskirju* vältida. Selle asemel tuleks kasutada *kodukorda*.

Kirjalik volitus ja volikiri

Haldusmenetluse seaduse (RT I 2001, 58, 354) § 13 lõike 2 (2002. aasta 5. juunil tehtud muudatus) kohaselt antakse esindusõigus haldusmenetluses *kirjaliku volitusega*. Teatavasti nimetatakse kirjalikku volitust *volikirjaks*. Järelikult tulnuks öelda, et esindusõigus antakse haldusmenetluses *volikirjaga*.

Nimetamine ja määramine

Kohtute seaduse § 55 lõike 1 kohaselt *nimetab* esimese ja teise astme kohtunikud ametisse Vabariigi President Riigikohtu üldkogu ettepanekul. Vabariigi Presidendi nimetatud esimese ja teise astme kohtuniku *määrab* kohtu teenistusse Riigikohtu üldkogu. Seega võib tekkida olukord, kus isik on küll omandanud kohtuniku seisundi, kuid ei saa tegutseda kohtunikuna, vaid peab jätkama kohtuniku kandidaadi ülesannete täitmist kõigi sellest tulenevate järeldustega. Kohtuniku ülesandeid saab ta täitma asuda alles pärast seda, kui Riigikohtu üldkogu on ta kohtunikuks määranud. Tuleb arvestada seda, et kui isik on enda kohtunikuks nimetamisega nõustunud, on ta silmas pidanud kindlat kohut, kuhu ta tahab tööle asuda. Järelikult võiks kohtunikuks nimetamine tähendada ka kindla kohtu kohtunikuks *nimetamist*. Pealegi annavad esimese ja teise astme kohtunikud kohtute seaduse § 56 lõike 2 kohaselt ametisse asudes vande Vabariigi Presidendi ees.

Mis on kompenseeriv puhkeaeg?

Töö- ja puhkeaja seaduse muutmise seaduse (RT I 2002, 56, 347) § 15 lõige 2 lubab tööandja asukoha tööinspektori nõusolekul kohaldada teatud töötajate suhtes tööaja summeeritud arvestuse korral vahetuse kestuseks kuni 24 tundi, kuid tingimusel, et töötajale antakse *kompenseeriv puhkeaeg*. Mida see *kompenseeriv puhkeaeg* tähendab, ei ole kusagil määratletud. See on Eesti õiguses täiesti tundmatu mõiste.

Puhkeaeg on töö- ja puhkeaja seaduse § 2 lõike 2 kohaselt aeg, mis ei ole tööaeg. Kuigi määrang on hädine, järeldub sellest siiski, et töötaja on puhkeajal tööülesannete täitmisest vaba ja võib töötamiskohast lahkuda. Erandina nähakse § 16 lõikes 3 ette võimalus keelata töötajal puhkamiseks ja einetamiseks antaval vaheajal lahkuda tööandja territooriumilt.

Näiteks tuletõrje- või päästetöötajal on võimalik oma valvekorra ajal puhata (magada). See aeg aga loetakse tööaja, mitte puhkeaja hulka ega saa olla kompenseeriv puhkeaeg. Kui *kompenseeriv puhkeaeg* peaks tähendama tööajanormi vähendamist, siis tulnuks seda sõnaselgelt öelda ning näidata vähendamise piirid ja kord. Praeguses sõnastuses ei oska selle *kompenseeriva puhkeajaga* midagi peale hakata. Ilmselt tulnuks TPS-i §-s 15 öelda, et kuni 24-tunnine vahetus on lubatud vaid juhul, kui töötajale on loodud võimalus vahetuse kestel puhata.

Kas kestvus või kestus?

Võlaõigusseaduses räägitakse järjekindlalt *kestvuslepingutest* (nt § 12). Tööõiguslasest kirjanduses ja ka õigusaktides on seni räägitud lepingu *kestusest*. „Eesti keele sõnaraamatus ÕS 1999“ lk-1 284 on toodud nii *kestus* kui ka *kestvus*. *Kestuse* tähenduseks on antud 'vältus, aeg, pikkus', *kestvus* on aga 'edasikestmine, vastupidavus, püsivus'. Seega ei saa väita, et *kestvusleping* oleks lausa vale, kuid arvestada tulnuks ka varasemat tava. Tööõiguses on kinnistunud termin *kestusleping*. Ühe mõiste tähistamiseks ei ole vaja kahte terminit. Seaduseelnõu kirjutajad ja seadusandjad peaksid muu hulgas otsustama kasutusele võetavate terminite üldisesse süsteemi sobivuse üle.

Kohtute seaduse (RT I 2002, 64, 390) § 44 lõike 1 kohaselt on koolitusnõukogu liikme volituste *pikkus* kolm aastat. Tavaliselt kasutatakse niisugustel puhkudel *kestust*.

Kas transport või sõiduk?

Ametkondlikes ja kohalikes õigusaktides, ajakirjanduses ja üliõpilastöödes on küllalt levinud *sõitmine oma transpordiga, kulude katmine sõitmisel oma transpordiga, oma transpordi kasutamine* jms. „Eesti keele sõnaraamatu ÕS 1999“ kohaselt tähendab *transport* 'veondust; vedu', see ei ole ei *veok* ega *sõiduk*. *Transportima* aga tähendab 'vedama, edasi või kätte toimetama'. Ei saa rääkida sõitmisest *oma transpordiga* või *oma transpordi kasutamise kuludest*. Sõidame ikka *sõidukiga*, äärmisel juhul võib rääkida venepäraselt sõitmisest *transpordivahendiga*. *Transpordikulud* on teisisõnu *veokulud* või *sõidukulud*. Need tuleb küll ettenähtud korras hüvitada.

Arvandmed olgu täpsed!

Õigusaktidest võib tihti leida väljendeid nagu *summa ümardatakse täiskroonini* või *summa märgitakse täiskroonides*. Esimesel juhul jääb lahtiseks, kuidas ümardada näiteks 20 krooni ja 50 senti. Kas see on 20 või 21 krooni? Kuigi tava kohaselt alla 50 senti arvesse ei võeta ja üle 50 senti puhul lisatakse täiskroon, siis 50 senti puhul pole selge, mida teha tuleb. Allakirjutanu arvates oleks suurte summade puhul üldse otstarbekas loobuda sentide arvestamisest. Kui aga siiski peetakse vajalikuks ümardada, tuleks seda selgitada.

Õigusaktid sisaldavad arvandmeid ka hulga, vanuse või muu sellise määramise korral. Kui see on kindel arv – nt kes on saanud 18-aastaseks, kes on nooremad kui 35 aastat jne –, siis on selge, et sellest nooremad või vanemad ei ole kõnealuse õigusnormiga hõlmatud. Kui aga vanus või hulk määratakse piirsuurustes, võib tekkida arusaamatusi ja eri tõlgendusi. Näiteks kui midagi keelatakse 13–15-aastastele, jääb arusaamatuks, kas hõlmatud on ka 15-aastased või ainult 13- ja 14-aastased. Sellistel puhkudel oleks õigem sõnastada keeld 13- ja 14-aastastele.

Samasugused arusaamatused võivad tekkida ka siis, kui eri vanuseastmele on ette nähtud erisugused soodustused (näiteks 3–5-aastase ja 10–15-aastase tööstaaži puhul). Niisugustel juhtudel on võimalik arvata rühma viimane aasta nii selle kui ka järgmise rühma juurde.

On kujunenud tavaks, et tekstis kirjutatakse arvud 1–9 sõnadega, 10 ja suuremad aga numbritega. Sellise segasüsteemi kasutamine ei ole õigustekstis otstarbekas. Tundub, et õigusaktis tuleks kõik arvandmed, olgu nad tähtajad, vanusemäärad vm, tähistada numbritega. Nii paistavad nad tekstis paremini silma.

II. Tähelepanekuid ajalehe-, raadio- ja televisioonikeele ning avalikel esinemistel kasutatava keele kohta

Liialdamine tingiva kõneviisiga

Avalikel esinemistel ja ka artiklites on hakanud vohama tingiv kõneviis. Sageli kostab kõnetoolist: “Tahaksin tervitada teid kõiki algava õppeaasta puhul!” või “Tahaksin tänada kõiki neid, kes pidasid võimalikuks tulla meie konverentsile!” või “Tahaksin esitada andmeid”.

Keeletundlikum kuulajaskond on häämingus. Mis takistab kõnelejat tervitامast, tänamast või andmeid esitamast, kui tal see võimalus on? Meie keelele on seda laadi kenitlemine-keerutamine võõras. Öeldakse otse: tervitan, tänan, esitan andmed jne.

Ka ingliskeelset tarindit *should (would) like* ei tule eesti keelde sugugi alati tõlkida tingiva kõneviisi abil.

Segakeelsus ja poolkeelsus

See, et segakeele kasutamine suubub poolkeelsusse, on üldteada. Kuid hoiatustest ei hoolita. Võõrväljendi kasutamine emakeelse asemel on endiselt *cool* ja *in*. On naljakas ja kurb, kui *tippnõupidamisest* osavõtnud minister teatab teleintervjuus, et ta on kõigiti rahul *sammitil* (ingl *summit*) vastuvõetud otsusega ja Brüsselist saadetud *messitsiga* (ingl *message*).

Eesti keelest on kadunud *pidustus* või *pidu*. Meil on juba *schoolfest*, *septemberfest*, *foodfest* jms, mis peaks maakeeli tähendama *kooli* või *õppeaasta alguse pidustust*, *septembripidustust*, *toidupidu(stust)*. Viimasel juhul jääb arusaamatuks, mida see *foodfest* tähendab, kas laata, toidunäitust või suurt ühissöömingut.

Ja *rannapidude* asemel korraldatakse meil nüüd *beach party*’sid. Pühajärve ääres.

Enam ei ole kohanud ka *karikavõistlusi*, ikka on *cupivõistlused* või võistlused *cup*’ile. Eriti häirivalt mõjub see „kapivõistlus“ suulises kõnes. *Cup*’i kasutamist põhjendatakse sellega, et see olevat arusaadav välismaalastele. Kui tõesti on tegemist rahvusvahelise võistlusega,

peab teave loomulikult olema tõlgitud ka võõrkeelde (nt võistluse nimetus *Baltic Cup*), kuid eestikeelses tekstis pole selleks mingit vajadust.

Võõrsõnu on juurde tulnud ka seaduste keelde. Kohtute seaduse § 28 lõike 2 kohaselt otsustab Riigikohtu üldkogu riigikohtunike kolleegiumidevahelise *roteerumise korra ja tähtsajad*. Kas tõesti oleks olnud vähem täpne, kui *roteerumise korra* asemel oleks kasutatud *vaheldumise korda*?

Sellise segakeele kasutamine on Eesti kodaniku solvamine. Karistusseadustiku kohaselt võib iga kodanik selle eest ajalehelt, raadio- või telekanalilt nõuda moraalse kahju hüvitamist. Keeleseaduse §-de 26¹, 26⁴, 26⁵, 26⁶ jt jämeda rikkumise näol on tegemist ilmse väärteoga.

HEINO SIIGUR

VÕORASEMAKEEL

Keskaja ladinakeelse mõiste *lingua materna* saksa keele *Muttersprache* kaudu eesti keelde jõudnud vastet *emakeel* määratleb "Eesti kirjakeele seletussõnaraamat" nii: "esimese keele-na kõige varasemas lapsepõlves vanemalt v. kasvatajailt omandatud keel, mida inimene hrl. kõige paremini oskab."

Klassikalist Tuhkatriinu-kujundit appi võttes võiks ütelda, et osa inimesi omandab võõrasemakeele, milles on vähem sõnu ja need vähesedki kipuvad omavahel segi minema. Võõrasemakeelt kirjutab ja räägib üsna rohkesti Tuhkatriinust poliitikuid, ajakirjanikke ja teisigi.

Alles see oli, kui president tegi emakeelse ettepaneku sõlmida *ühiskondlik kokkulepe*. Võõrasemakeelsetele see ei meeldi. Nende meelest peab olema *rahvuslik kokkulepe*. Sellest järeldub, et nad ei erista *rahvust* ja *ühiskonda*. Ent need erinevad Eesti oludes nii suuruselt kui ka sisult.

Rahvus on näiteks eestlased, venelased, lätlased. *Rahvuslik* saaks leping olla, kui selle sõlmivad omavahel eestlased venelaste ja lätlasteta. Või venelased eestlaste ja lätlasteta. Eestlaste ja venelaste ja lätlaste vahel võiks sõlmida *rahvustevahelise leppe*.

Ühiskond on palju keerukam, ta koosneb näiteks töövõtjatest ja tööandjatest, töötajatest, töötutest ja pensionäridest, rikastest ja vaestest, tsivilistidest ja sõjaväelastest, usklikest ja uskmatutest, lastest ja täiskasvanutest, ühiskondliku kokkuleppe mõttes eeskätt nn esimesest ja teisest Eestist, muidugi ka eestlastest, venelastest ja lätlastest.

Asi on selles, et kummitab inglise *nation*, mille sisu on hoopis teistsugune kui eesti *rahvus*. Kes emakeeles ei mõtle, see vahet ei tee.

Ühiskondlik lepe hõlmab kõiki Eesti ühiskonna kihte, kõiki asukaid, kõiki rahvusi, *rahvuslik* vaid osa, liiati teise, lepingu mõtte järgi koguni teisese tunnuse järgi. Ometi on need kaks sõna lastud võistleva, koguni nii, et ajalehe ühel küljel on üks, teisel teine, just nagu oleks tegemist sünonüümidega.

14. jaanuari Eesti Päevalehe esiküljel on Kärt Karpa kirjutis pealkirjaga "Rüütli kiire rahvusliku leppega", teise külje anonüümses juhtkirjas "Kelle lepe?" öeldakse: "President Arnold Rüütli jutt ühiskondlikust kokkuleppest hakkab lõpuks ka paberil piire võtma." Võib olla isegi nii, et pealkirjas on "Rahvuslik kokkulepe Moldova moodi" (18. jaanuari Postimees), tekstis aga: "Lähemal ajal loodetakse ühele poole jõuda ka ühiskondliku kokkuleppega..." Tundub, et emakeelse autori Mart Rannuti artiklile on pannud pealkirja Postimehe võõrasemakeelne ajakirjanik.

Segadus ilmneb isegi dialoogis.

"RV (= Raivo Vetik): See võiks olla rahvusliku kokkuleppe objekt.

JMP (= Jaan-Mati Punning): Kui me suudame oma stsenaariumiga teha pisikese sammukese ühiskondliku leppe kujunemise suunas, oleme mäel." (Postimehe vestlusring "Eestlasel tuleb korraga joosta nii vasakule kui paremale" 17. juunil 2002).

On räägitud ka *üldrahvalikust leppest*. See võiks küll *ühiskondliku leppega* võistelda. Maitseasi.

Kas edaspidi on loota paranemist? Vaevalt küll. Marju Lauristin, kes õpetab tulevasi ajakirjanikke, küsib 25. jaanuari Eesti Päevalehes oma artiklis "Poliitika häbi ja lootus": "Miks ei häbeneta sõna võtta, kui teatakse, et ollakse võhikud?" Ja annab samas kirjutises näite, et ka ta ise on võhik: "Ainult ühisosa otsides sünnib kauaoodatud rahvuslik lepe."

Õiguskeele 2002. aasta 4. numbris oli põhjust sedastada: "*Interest* tähendab inglise keeles niihästi *intressi* ehk *kasvikut* kui ka *viivist*, mis on eesti keeles vastandmõisted. Ometi kiputakse läbi ajama ühe *intressiga*, mis on Riigikogu asjatundmatuse tõttu isegi seadustesse jõudnud."¹

Tallinna Linnavalitsuse ametnikud nägid, et *viivis* vedeleb kasutamata maas ja tegid täiesti loogilise järelduse: kui *viivise* võib ristida *intressiks*, siis võib ka *trahvi* ristida *viiviseks*! Ja tegidki nii. Eesti Päevaleht Tallinn andis 16. jaanuaril teada: "Parkimistrahvi asemele astub veebruaris viivis." Kirjutises selgitatakse: "1. veebruarist hakkab pealinnas kehtima uus volikogu määrus, mis lubab esimesed 15 minutit tasuta parkida ja võimaldab tasulisel parkimisalal tasuta parkiva sõiduki omanikule määrata 480 krooni suuruse viivise." Ja 24. jaanuari Postimehes kirjutab Küllike Rooväli pealkirja all "Tallinn nõuab tasumata jätnud parkijailt 480 krooni viivistasu." *Viivistasu* vahetab välja seni kehtiva *parkimistrahvi*². Mis *viivis* tegelikult on, mis ta on eesti emakeeles, selle üle ei mõtle keegi.

M. Lauristin on eespool osundatud artiklis öelnud: "Valdkondades, milles tegutsemine eeldab erapooletust ja erialast pädevust, tuleb ka poliitikutel endale teadvustada erinevate rollide lahushoidmise vajadust ja võimalikkust."

Seda ei tehta peaaegu kunagi, kui tegemist on keelevaldkonnaga.

Oh oleks, et tuleks, et võõrasemakeelt oleks vähem ja et Tuhkatriinud leiaksid oma emakeeleprintsipi!

UNO LIIVAKU

¹ U. Liivaku. Tunnetagem maailma omas keeles! – Õiguskeel 2002, nr 4, lk 21.

² *Viivistasu* tõi *parkimistrahvi* asemele Riigikogus 11. detsembril 2002 vastu võetud ja 1. veebruaril 2003 jõustunud täitemenetluse seadustiku, kohalike maksude seaduse, ühistranspordiseaduse, liiklusseaduse ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seadus (RT 2002, 110, 654). – Toimetuse märkus.

TERMINILOOME OKKALINE RADA

Patendiametisse esitatakse mitut liiki intellektuaalomandi (leiutised, kaubamärgid jm) registreerimise taotlusi. Taotluse koosseisu kuulub ka eestikeelne leiutisekirjeldus või kaubamärgiga märgistatavate kaupade loetelu. Et taotluste temaatika võib ulatuda lambivarjust treipingini või küpsistest veepuhastusseadmeteni, tuleb iga päev kokku puutuda väga paljude terminitega. Need terminid on valinud kas leiutise spetsialist autor, tõlkija või patendivolinik. Peab tõdema, et paraku valitseb paljudel erialadel terminoloogias täielik segadus. Sõnavaliiku tavalisim põhjendus on: see on erialainimeste hulgas levinud. Ja nii ongi! Kui termin puudub, hakatakse kõnes algul tarvitama lihtsalt võõrsõna, mis peatselt tundub suus ja kõrvus juba õigena, siis lausa ainuõigena jne. Nii on keelde ilmunud need *failid*, *plotterid*, *baidid*, *lingid*, *serverid* jm. Kui tegemist on tõepoolest uue nähtusega, polegi asi ehk kõige hullem, ent sama juhtub sageli ka nende nähtustega, mille väljendamiseks on oma sõna olemas, ent seda kas ei leita üles, ei osata või ei taheta otsida (nt *disk* – ketas, *displeima* – kuvama, *databeis* – andmebaas jpm).

Erialainimeste omavaheline vestlus kõlab vahel päris kurbkoomiliselt. Tahtmatult tuleb meelde, kuidas tudengipõlves Valdais ja Tveris karjala keelt kogumas käies haletsesime karjalasi, kelle emakeel oli vene keele keskel keelesaarekesena eksisteerides omandanud umbes sellise vormi: *iššutah dorogan reunalle vrodëbõ kurimah* (istutakse teeveerde justnagu suitsu tegema). Pealetungiv keel oli siis muidugi teine ja ka valikuid ei tehta enam sunni all, aga tulemus võib olla üsna sarnane ... kahjuks.

Terminoloogilisi arutelusid ja vaidlusi tuleb ette peaaegu iga päev. Nende käigus on tekkinud mulje, et paljudes ringkondades ei mõisteta, et kui üks väike grupp (uurimis- või töörühm vms) otsustab omakeskis mõnd seadet või nähtust nii või naa nimetama hakata, teine grupp kusagil teises paigas aga valib sootuks teise nimetuse, kolmas kolmanda jne, siis on tulemuseks suur segadus. Samuti tekib nii talitades segadus muutevormides. Üks näide: hiljuti ilmus senituntud terminite *süstal*, *ühekorrasüstal*, *püsisüstal* kõrvale uus – *süstel*. Lähemal uurimisel selgus, et sellega on hakatud tähistama ühekorrasüstlaid, milles süstitav aine on süstevalmina juba sees. Eesti Keele Instituudi keelenõuandja ei soovitanud seda terminit kasutusele võtta, sest *süstal* ja *süste* on nii kirjapildis kui kõnes liiga lähedased, ent ometi on see juba tarvitusel ning seda käänatakse õige mitut moodi:

nim *süstel*,
om *süstli*, *süsteli* või *süstla*,
os *süstlit*, *süstelt*, *süstalt* või *süstlat*.

Tundub ka, et sageli ei teata, kuidas tuleks talitada ning kuhu pöörduda, et nõu ja abi saada. Heal juhul teatakse, et Eesti Keele Instituudil on telefon, kust saab küsida keelenõu. Eesti Õigustõlke Keskuse olemasolust ning tema andmebaasidest teatakse harva, Eesti Terminoloogia

loogia Ühingu olemasolust ei teata tavaliselt midagi. Ajakirju Õiguskeel, Oma Keel, Keel ja Kirjandus, kus terminiprobleemidest sageli juttu on, loeb tõenäoliselt kitsas ringkond, ent terminiloomesse sekkuvad paljud. Nii ilmuvadki meile saadetud loeteludesse *interkultuur- sed lapsehooldusprogrammid, sageli lendajate boonusprogrammid ja nende haldamine, väljavõtted kirjutavast pressist, kaelarõivastus; mere- ja puhkusereiside korraldamine, käitamine ja seadmestamine; mosaiik- ja manipuleeritavad mõistatused* jpm.

Ehk oleks mõttekas, kui pädevad keeleinimesed selgitaksid laia lugejaskonnaga päevalehtedes, millisel etapil ja kelle poole tuleks pöörduda, missugused lähteandmed peaks keeletespialistidele esitama jms, ühesõnaga selgitaksid, kuidas peaks kulgema terminiloome tegelik tee, et see poleks nii okkiline.

LIIVI SEESTRAND,
Patendiameti teabetalituse
keeletoimetaja

KARISTUSSEADUSTIK JA KEELELOOGIKA (1)

Kui uskuda karistusseadustiku (KarS) käsitlusi ja kommentaare, elame möödunud aasta septembri algusest lausa uutes oludes.

„Oluline etapp Eesti karistusõiguse terminoloogia arengus on lõpule jõudnud. 6. juunil 2001 vastuvõetud karistusseadustik ei ole uus mitte ainult sisult, vaid ka mõistete poolest. Kuigi seaduses kasutatakse ka varasemaid mõisteid, tuli uudse sisu edasiandmiseks võtta tarvilikuks sedavõrd rohkesti uusi, et põhjust on rääkida koguni uuendatud mõistesüsteemist.“¹

Milles ja kuidas see uuenduslikkus avaldub?

Professor Jaan Sootak on esitanud „kokkuvõtte selle kohta, millised kavandatud muudatused on ellu viidud ja millised mitte“² terminoloogia vaatevinklist³.

Kokkuvõtet lugedes hakkab silma nii mõnigi varasemast parem, st lühem ja selgem termin: **vangistus** endise *vabadusekaotuse* asemel, **tegutsemiskeeld** endise *teataval ametikohal töötamise või tegevusalal tegutsemise õiguse äravõtmise* asemel. Kahtlemata on **karistust kergendavad asjaolud** ja **karistust raskendavad asjaolud** täpsemad kui endised *vastutust kergendavad asjaolud* ja *vastutust raskendavad asjaolud*.

Väga hea termin on **liitkaristus**, mis tõepoolest „ütleb selgelt, et karistus on kokku pandud vähemalt kahe süüteo eest mõistetud karitusest“⁴ ning asendab varem kasutatud *lõpliku karituse*, mis ei tarvitsenudki olla lõplik selle sõna loomulikus tähenduses, juhul kui otsuse oli teinud madalama astme kohus.

Tähenduselt lähedasi või ositi kattuvaid sõnu eri terminitena tarvitada pole just kõige mõistlikum lahendus; sestap on hea, et endises seaduses eristada püütud *kuriteo riista* ja *kuriteo vahendi* asemel piirduks nüüd ainult **kuriteo vahendiga**.

Väga mõistlik, et on loobutud niisugustest KrK-i termineist nagu (*kuriteoga puutumus* ja *osavõtt kitsamas mõttes*).⁵ Kindlasti on keeleteaduse seisukohalt hea, et erinevalt KrK-st pole KarS-is olemas termin *süü vorm*; kui koguni sellega tähistatud mõistest⁶ on saadud loobuda, siis näitab see vaid, et tegu oli ebamõistega.

¹ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (1). – Õiguskeel 2001, nr 5, lk 26.

² Sealsamas.

³ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (1). – Õiguskeel 2001, nr 5, lk 26–33; Karistusseadustiku terminoloogiast (2). – Õiguskeel 2002, nr 1, lk 16–23.

⁴ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (2). – Õiguskeel 2002, nr 1, lk 20.

⁵ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (1). – Õiguskeel 2001, nr 5, lk 31.

⁶ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (2). – Õiguskeel 2002, nr 1, lk 16.

Keeleloogikat ja semantilisi seoseid järgides sünnivad tabavad terminid, olgu siis tegu õiguse või kunsti, aianduse või raalindusega.

Seni oli kasutusel *kriminaalkodeks* (KrK) ja õigusharu nimetusena *kriminaalõigus*, uue seadustiku tulekuga on nüüdsest käibel terminid **karistusõigus**, **rahvusvaheline karistusõigus**, **majanduskaristusõigus** jt. „Alles on jäänud vaid *kriminaalpoliitika*, sest *karistuspoliitika* oleks liiga kitsas, *karistusõiguspoliitika* küll täpsem, aga liiga kohmakas.“⁷

Kui ühegi teise liittermini muutusega *kriminaal-* → *karistus-* pole mõistesisu kitsenenud, siis miks peaks *karistuspoliitika* olema *kriminaalpoliitikaga* võrreldes kitsaks muutunud? Kes keelab andmast uuele terminile täpselt samas mahus mõistesisu, mis oli vanal? Süsteemset terminoloogiat tuleb igatahes eelistada. Nõnda näib arvavat ka Justiitsministeeriumi kantsler, kirjutades: „Karistusseadustiku jõustamine on taas tõstatanud vajaduse jätkata parlamendi tasandil diskussiooni Eesti **karistuspoliitika** eesmärkide üle.“⁸

Süsteemi loomisel ja korraldamisel on kesksel kohal põhimõistete selgus ja ühemõttelisus. Selles näib paraku valitsevat mõningane segadus. Olles esiteks nentunud, et seni *kriminaalõiguseks* nimetatud õigusharu ongi see, mis nüüd kannab nime *karistusõigus*⁹, väidab Jaan Sootak samas: „Tegemist oli eri õigusharudega: *kriminaalõiguse* ja *halduskaristusõigusega*. Reformiga tehtud olulisemaid uuendusi on see, et erinevus kõrvaldatakse ja luuakse uus õigusharu – *karistusõigus*.“¹⁰

Kumb väide vastab tõele? On suur vahe, kas muudatused piirduvad üksnes uuendatud terminoloogiaga või on muutunud kogu õigusharude struktuur.

Süü ja tegu

Kuritegu on määratletud KarS-is samamoodi nagu KrK-s.¹¹ Lisaks on KarS-is kasutusele võetud mõiste *väärtegu* ning nende kahe ülemmõistena *süütegu*. Need on uue õigusakti põhimõisteid, mis peavad olema täpselt määratletud, eriti kaks viimast kui päris uued.

Terminina peaks *süütegu* olema hästi tabav, sest kes siis ei teaks, mis on *süü*! Paraku pole asi nii selge, nagu võiks eeldada. Juba selle liittermini osis *süü* olevat saanud uue tõlgenduse: „Termin ise on küll üldtuntud, kuid KarS-i uue, nn finalistliku deliktstruktuuri käsitlusest tulenevalt erineb selle terminiga väljendatud mõiste sisu KrK-s kasutatud mõiste sisust.“¹²

⁷ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (1). – Õiguskeel 2001, nr 5, lk 26.

⁸ P. Pärna. Vaata raevus tagasi. – Postimees 11.10.2002. [siinne esiletõst. – P. N.]

⁹ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (1). – Õiguskeel 2001, nr 5, lk 26.

¹⁰ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (1). – Õiguskeel 2001, nr 5, lk 27.

¹¹ Sealsamas.

¹² J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (2). – Õiguskeel 2002, nr 1, lk 16.

Üldtuntusest on raske rääkida, kui terminiga tähistatu on kord nii-, kord naasugune. Samast tüvest on kasutusel veel terminid *süüdivus, süüvõime, süüdistatav, süüdlane*..., kusjuures „KarS-is *süü* mõistet täpselt ei sõnastata.“¹³ Jaan Sootak on siiski lisanud: „See määratletakse kui isiku otsus käituda normivastaselt, kuigi tal on võimalus käituda normikohaselt.“¹⁴ Täpselt ei sõnastata, ent ometi määratletakse... Mille põhjal? Professor Sootak viitab hoopis E. Samsoni teosele „Kriminaalõiguse üldosa“, ning jätkab: „Sellest lähtudes ja süü olemasolu eeldades öeldakse KarS-i §-s 32, et *isik on teo toime pannud süüliselt, kui ta on süüvõimeline ja puuduvad süüd välistavad asjaolud*.“¹⁵

Kuidas teame, et *süü* on saanud karistusõiguses uue tõlgenduse, kui seda pole sõnastatud? Ja kui tuginetakse endisele kriminaalõigusele, millest lähtudes selle täpselt piiritlemata nähtuse olemasolu kummatigi eeldatakse?

Kui pole täpselt teada, mis on *süü*, kuidas siis saab kindlaks teha, kas „puuduvad süüd välistavad asjaolud“?

Definitsiooni pole hõlpus leida; kõige lähemal definitsioonile näib olevat lause „*Süü* on karistatava teo ehk deliktstruktuuri kolmas, viimane tasand.“¹⁶ Sellest jääb mulje, et *süü* mõiste määratletakse karistuse mõiste kaudu, kuigi tegelikult on vastupidi: karistus tuleb mängu siis, kui *süü* on teada.

„KarS-i § 56 näeb ette karistuse kohaldamise alused, millest ühena võib nimetada süüd. [Tegemist on mõõdetava suurusega.“¹⁷ Kuidas seda sõnastamatut-defineerimatut süüd mõõdetakse?] Seaduse § 56 lg 1 ütleb selgelt ainsuses: „Karistamise alus on isiku süü.“¹⁸ Iseasi on see, et kõnealune paragrahv avab 4. ptk 1. jao „Karistuse kohaldamise alused“. Täpsuse huvides ei võiks kasutada üht ja sama sõna kahes tähenduses. Jao pealkiri oluks täpsem kujul *Karistuse kohaldamise lähtekohad*. Karistust kohaldatakse süü **alusel**, kuid lisaks lähtutakse §-des 57–68 kirjeldatud seikadest.

KarS-i 2. peatüki 3. jao avaparagrahvi sõnastus erineb professor Sootaki väidetust (viide 15): „Isik on teo toimepanemises süüdi, kui ta on süüvõimeline ja puudub käesolevas jaos sätestatud süüd välistav asjaolu.“ (KarS § 32 lg 1) Väljend *on milleski süüdi* on loomulik eesti keel, kuid sõnastus *on midagi teinud süüliselt* ajab teksti vaid asjata keerulisemaks.

„Tuvastanud teo süülisuse, oleme läbinud kõik kolm deliktstruktuuri tasandit...“¹⁹ Kas „teo süülisus“ jätab veel võimaluse, et akki polegi süütegu toime pandud? Kui see enam lahtiseks ei jää, oleks selge ja loogiline väita: *tuvastanud süü(teo)*...

¹³ Sealsamas.

¹⁴ Sealsamas.

¹⁵ Sealsamas.

¹⁶ Sealsamas.

¹⁷ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (2). – Õiguskeel 2002, nr 1, lk 19.

¹⁸ Karistusseadustik. RT I 2002, 82, 480

¹⁹ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (2). – Õiguskeel 2002, nr 1, lk 18.

„*Süü* on karistatava teo ehk deliktstruktuuri kolmas, viimane tasand. Sellel tasandil tuleb otsustada, kas koosseisupärasest õigusvastast tegu tuleb isikule ette heita või mitte. **Personaalne etteheide** annab tavaliselt aluse isiku karistamiseks. Samas võib isiku suhtes **mitte-süüliselt** toimepandud teo eest kohaldada ka muud mõjutusvahendit...“²⁰

Karistusseadustikus ei leidu „mitte-süüliselt toimepandud tegu“. Mida kirjutaja sellega mõtleb? Kas õigusvastaselt toiminu **süüvõimetust** vastavalt KarS-i §-le 33 „Süüvõime“? Või ehk **süüdimatust** § 34 „Süüdivus“ mõttes? Siis olnukski mõttekas kasutada üht neist täpselt viitavaist sõnadest; ja juhul kui on mõeldud midagi hoopis muud, leiduks kindlasti sisutäpne ning KarS-i tekstiga loogiliselt seostuv keelend.

Samuti ei leidu KarS-is mõistet *personaalne etteheide*, karistamise aluseks saab olla üksnes *isiku süü* (§ 56).

Süüdivuse mõiste erinevust KrK-s kasutatud mõistest tutvustab professor nõnda: „KarS-i §-s 34 on see sõnastatud teisiti – kui *võime aru saada oma teo keelatuselt ja oma käitumist vastavalt sellele juhtida*. Seega tähendab *süüdivus* sisuliselt *arusaamist oma teo ebaõigussisust*. Selline võime võib olla ka piiratud ja KarS-i § 35 toob Eesti karistusõigusesse uue mõistena *piiratud süüdivuse*.“²¹

Tegelikult päris sellist sõnastust §-s 34 ei ole, enam-vähem sarnane sõnastus on §-s 35: „võime oma teo keelatuselt aru saada **või** oma käitumist vastavalt sellele arusaamisele juhtida“.

Pangem tähele, et seaduses on mõlemas paragrahvis kasutatud sidesõna *või*, kuid Jaan Sootakil on samas positsioonis hoopis sidesõna *ja*. Teatavasti on nende kahe rinnastava sidesõna loogiline sisu vastandlik: *ja* ühendab, *või* eraldab. Seega tähendab „aru saada ja juhtida“, et arvestada tuleb tingimata mõlemat psüühilist protsessi, „aru saada või juhtida“ seevastu tähendab, et arvesse läheb kas ainult üks või ainult teine. Vaadeldavas kontekstis näib olevat mõtet üksnes professor Sootaki variandil, kuid seaduse teksti muudab *või* loogikavastaseks – ei saa ju üksnes „käitumist vastavalt sellele arusaamisele juhtida“, ilma selle viidatava arusaamise enese olemasoluta.

Kuivõrd § 34 on sõnastatud eitava lausena, siis ei peaks selles *või* asemel olema mitte *ja*, vaid eitusest tingitult hoopis *ega*. Kuigi avalikus keelekasutuses kipub eituslausele loomumane *ega* pahatihti asenduma *ja*-ga, pole sellest loobumine õigustatud täpsust nõudvas seadusetekstis.

Küsitav on muidugi see, kas ikka on hädavajalik määratlada *süüdivust* eituse kaudu: „Isik ei ole süüdiv, kui ta teo toimepanemise ajal ei olnud võimeline aru saada oma teo keelatuselt

²⁰ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (2). – Õiguskeel 2002, nr 1, lk 16. (Siinne esiletõst – P. N.)

²¹ Sealsamas. (siinne esiletõst – P. N.)

või [pro: *ega!*] oma käitumist vastavalt sellele arusaamisele juhtima seoses:...²² Kes ei ole süüdiv, on lühemalt väljendudes **süüdimatu**. Seepärast oluks selgem pealkirjastada § 34 **Süüdimatus** ning sõnastada: **Isik on süüdimatu, kui ta teo toimepanemise ajal ei olnud võimeline...**

Sel juhul oleks ka seaduse tekstis praegu ainuke *süüdimatu* §-s 86 rohkem omal kohal: „Kui isik on pannud õigusvastase teo toime süüdimatuse seisundis...“²³

Karistusseadustiku terminoloogia vaatluses on sellest mõistest üsna rohkesti juttu. Mõni mõttekäik paistab siiski vastuoluline: „*Süüdimatus* hõlmab ka mõisted *eeldatavus* ja *mitte-eeldatavus*. Ka siin ei ole tegemist *süüdimatuse* või *piiratud süüdivusega*, vaid isik on sattunud niisugusesse olukorda, millega toimetulekuks tal puuduvad võimed.“²⁴ Iseloomustatakse süüdimatust alammõistete kaudu, kuid kohe järgmises lauses väidetakse, et polegi pistmist süüdimatusega...

Eeldamist mainitakse KarS-is küll vaid ühel juhul: „...ei ole suuteline aru saama, mida temalt eeldatakse...“ (§ 38). Seega pole küllap *eeldatavuse* puhul tegu keskse mõistega, igal juhul mitte kahe eri mõistega – „*mitte-eeldatavus*“ pole ju muud kui *eeldatavuse* teine poolus, selle eitus, mida eesti keeles on ladusam väljendada tuletisega *eeldamatus*.

Seoses KarS-is kasutusele võetud mõistega *loobumine süüteo katkest* juhib J. Sootak tähelepanu kahele terminipaarile: „Loobumise võimalused sõltuvad sellest, kas tegemist on *lõpetamata katsega* või *lõpetatud katsega*“ (§-d 41 ja 42). Neid ei tohi segi ajada mõistepaariga *lõpuleviidud süütegu* ja *lõpetatud süütegu*.²⁵

Kui on põhjust hoiatada segimineku eest, siis küllap on erisuguste mõistete märkimiseks valitud terminid sobimatult sarnased. Pealegi näib, et kõnealused mõisted pole erineva sisuga sugugi alati:

„Nende mõistepaaride puhul tekib erinevus juhul, kui seaduses sisalduva koosseisu järgi on süütegu lõpule viidud varem, kui see tegelikult lõpule jõuab. Nii on näiteks väljapressimine (§ 214) juriidiliselt lõpule viidud juba nõudmise esitamise, faktiliselt jõuab tegu lõpule varalise kasu saamisega.“²⁶

Teisalt on väide „on süütegu lõpule viidud varem, kui see tegelikult lõpule jõuab“ keeleloogika seisukohast nonsens. Surm enne surma pole reaalsuses võimalik, kuigi ilukirjandusliku kujundina mõeldav. Seaduse tekst ei tohi aga mingil juhul olla ilukirjanduslik, vaid peab rangelt järgima keeleloogikat. Sõnad *lõpuleviidud* ja *lõpetatud* on sünonüümid, teo lõpp on käes niihästi nende kahe tähenduse põhjal kui ka Jaan Sootaki väljenduse „jõuab tegu

²² RT I 2002, 82, 480

²³ RT I 2002, 82, 480

²⁴ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (2). – Õiguskeel 2002, nr 1, lk 17.

²⁵ Sealsamas.

²⁶ Sealsamas.

lõpule“ järgi. Esitatud väljapressimisnäite põhjal võib oletada, et tegelikult on mõeldud seda, et süütegu on lõpule viidud **varem, kui saavutatakse selle eesmärk**. Kui nii, siis ma ei näe põhjust, miks ei võiks seaduseski seda loomulikus eesti keeles väljendada.

Termin *loobumine süüteoaktsest* (KarS-i § 40) on loogiline ja sisult mõistetav. Seevastu *loobumine lõpetamata süüteoaktsest* (§ 41) ning eriti *loobumine lõpetatud süüteoaktsest* (§ 42) pole paraku eesti keele semantilise struktuuriga kooskõlas. Mis on kord juba lõpetatud (ehk lõpule viidud ehk lõpule jõudnud) on paratamatult möödas, läbi – ning seetõttu ei saa sellest enam kuidagi loobuda, võib vaid tagantjärele kahetseda.

Et tegelikult pole erilist põhjust jagada *loobumist süüteoaktsest* keeleteaduse vastaselt §-s 41 ja §-s 42 sõnastatuks, osutab juba § 43 „Loobumine süüteoaktsest mitme toimepanija korral“. Mitme osaleja puhul seda tähenduse suhtes kunstlikku kaheks jagamist enam ei esine.

Pole otstarbekas loomuliku keele tähendusvälju vägisi lõhestada. Ilmselt eelneb süüteoaktse süüteoale endale. Seepärast järeldub eestikeelsest väljendist *loobumine süüteoaktsest* automaatselt, et süüteo endani ei jõutudki. Paragrahvi 42 sisu näib osutavat, et kõneks on *loobumine süüteost*. Kui seda nii nimetadagi, siis langeb ära vajadus väljendi *loobumine lõpetamata süüteoaktsest* järele, sest see on loogiliselt seesama mis lihtsalt *loobumine süüteoaktsest*. Ning küllap saaks § 41 sulandada eelmisesse paragrahvi.

Keeleteaduse toetab professor Sootaki ettepanekut kasutada väljendit *vabandavad asjaolud* §-des 38–43 tarvitatava *süüid välistavad asjaolud* asemel.²⁷

Kuritegu ja väärtegu

Mida siis täpsemalt mõistetakse kuriteona? „*Kuriteo* mõiste on määratletud kahe tunnuse kaudu. Esiteks on kuritegu KarS-is käsitletud tegu, teiseks määratletakse kuritegu § 3 lõikes 3 karistuse kaudu.“²⁸

Kas saab olulise mõiste tunnuseks pidada pelgalt seika, et seda seadustikus käsitletakse? Kuritegu pole ju ainuke tegu, mida KarS käsitleb. Teine „tunnus“ ütleb, et (kuri)tegu määratletakse selle enese kohtuliku tagajärje kaudu. Selline definitsioon kipub üsna nuripidiseks. Paraku on mõlemad süüteo liigid KarS-is määratletud just nõnda:

„(3) Kuritegu on käesolevas seadustikus sätestatud süütegu, mille eest on füüsilisele isikule põhikaristuseks ette nähtud rahaline karistus või vangistus ja juriidilisele isikule rahaline karistus või sundlõpetamine.

(4) Väärtegu on käesolevas seadustikus või muus seaduses sätestatud süütegu, mille eest on põhikaristuseks ette nähtud rahaträhv või arest.“ (KarS § 3)

²⁷ Sealsamas.

²⁸ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (1). – Õiguskeel 2001, nr 5, lk 27.

Kuigi KarS-is on kasutusele võetud häid oskussõnu, selgub osundatud lõikudest, et on ka kaheldava väärtusega uusi termineid. KrK-s kasutatud lihtne ja selge *rahatrahv* on ositi asendatud *rahalise karistusega*, mis on nähtavasti ka asjatundja segadusse ajanud: „*Rahatrahv* on nüüd väärteo eest ettenähtud karistus (KarS § 47), sest seni võis seda kohaldada nii kuriteo (KrK § 28) kui ka haldusõiguserikkumise eest (HÕS § 21). *Rahatrahv* kannab nüüd *rahalise karistuse* nime.“²⁹ Neist lauseist võib järeldada, et *rahatrahv* kui väärteo eest ettenähtud karistus nimetatakse *rahaliseks karistuseks*.

Jääb arusaamatuks, miks on KarS-is loobutud kasutamast läbivalt ühtset terminit *rahatrahv* ning kuriteo puhul tahetakse kohmakat kaheosalist ning tautoloogiat tekitavat terminit *rahaline karistus*. Vt nt „Rahalist karistust võib mõista ka lisakaristusena...“ (§ 44 lg 6 jm.) Sõna *trahv* tähendab nii või teisiti karistust.

Uute põhitermine kasutuselevõtt muudab oskuskeelseid väljendusvõimalusi kohati olulisel määral, tekitades ka tõrjereaktsiooni: „...saab rääkida kuritegude kohta käivast kodifitseeritud *kriminaalkaristusõigusest* ehk *kuriteokaristusõigusest* ning väärtegude kohta käivast kodifitseeritud ja kodifitseerimata *väärteokaristusõigusest*. Viimase keelendiga võib nõustuda, esimeste asemel võiks aga öelda lihtsalt *kriminaalõigus*. Sel juhul tuleb arvestada, et silmas ei peeta mitte KrK ainest, vaid KarS-i osa. Kui on vaja neid selgesti eristada, tuleb kasutada R. Antsmäe pakutud keerulisemat, aga täpsemat terminoloogiat.“³⁰

Kuigi kirjutaja on just ise tõdenud, et seadustiku vastuvõtmisega on *kriminaalõigus* muutunud *karistusõiguseks*³¹, soovib ta ikkagi just seda vana terminit taastada!

Liitsõnaliterminisüütegu on loomulik termin tähistamaks ülemmõistet, sest iga eestlane tajub, et see on tegu, milles keegi on süüdi. Liitterminid *süüteokatse*, *süüteokoosseis*, *sõjasüütegu* on üsna talutava pikkusega. Pealegi pole vist ühtki lihttüve, mis praegu saaks *süütegu* asendada.

Kolmik *süütegu*, *kuritegu* ja *väärtegu* jätab esmapilgul mulje ühtsest terminoloogiast – kõik liitterminid põhiosisega *-tegu*. Kuid pelk vormiline ühtsus ei tarvitse luua head terminisüsteemi. Kus vähegi võimalik, tuleks terminina eelistada lühikest lihttüve. Sellest on alati hõlpsam luua uusi liitsõnu ning tuletisi.

Termini *kuritegu* asemel on ülimalt otstarbekas ühesilbiline **roim**. Seda hästi üldterminiks sobivat sõna pole mingit mõtet raisku lasta, kasutades seda teise niisama hea sõna *mõrv* sünonüümina. Kuigi „Eesti kirjakeele seletussõnaraamat“ (EKSS) esitab *roima teise* selgitusena ’veretöö, mõrv’, on paljudel juhtudel seda sõna kasutatud siiski üldisemalt kuritöö tähenduses; seda kinnitab ka EKSS-i esimene tähendus ’(raske) kuritegu’.³²

²⁹ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (2). – Õiguskeel 2002, nr 1, lk 19.

³⁰ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (1). – Õiguskeel 2001, nr 5, lk 27.

³¹ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (1). – Õiguskeel 2001, nr 5, lk 26.

³² EKSS, V köide R–T, 1. vihik. Eesti Keele Instituut, Tallinn 1997.

Niisiis oleks mõistlik piiritleda *mõrv* üht liiki *roimana*, nagu on *roima* liigid ka *rõõv*, *vargus* jt. Terminina on *rõõv* eelistatavam kui *rõõvimine*. KarS-is esineb kahjuks ainult viimane, kuigi teisalt pole seal kasutatud *varastamist*, vaid üksnes paremat terminit *vargus*.

Liitsõna *väärtegu* asemel võiks kaaluda terminit *eksimus*. Paragrahvi 3 ”Süütegude liigid” sõnastus oleks siis: (2) *Süüteod on roimad ja eksimused*.

Praegu kasutatakse KarS-is terminit *eksimus* neis seostes, kuhu täpsemalt sobiks hoopis *eksitus*. Sõna *eksimus* tähendus on ’viga, väärtus’, aga selles sisaldub tugevalt ka ’üleas-tumine, süü, süütegu’³³ ning see on tuletatud verbist *eksima*.

Sõna *eksitus* tähendab aga rohkem ’arusaamatust, valesimõistmist’ ja on verbi *eksitama* tuletis; võrreldagu ka sõna *eksitav* tähendust.

KarS-i § 31 algab lausega „Tahtlik tegu ei ole õigusvastane, kui isik seda toime pannes kujutab endale ekslikult ette asjaolusid, mis välistaksid teo õigusvastasuse.”³⁴ Kui keegi arvab midagi **ekslikult**, siis pole see veel mingist õigusnormist üleastumine või süü, seega mitte *eksimus*. Sel juhul mõistab inimene midagi valesti, ilma et ta seda ise teakski – tegu on **eksitusega**.

Niisiis on § 31 pealkirjaks pandud ekslikult „Eksimus õigusvastasust välistavas asjaolus”. Täpne oluks **Eksiarvamus õigusvastasust välistava asjaolu suhtes**.

Paraku on sarnaste sõnadega tihti nii, et nende tähendused kipuvad põimuma ja kasutus-sfäärid seetõttu segi minema. Koguni EKSS fikseerib sõna *eksimus* osatähendusena ’eksi-tus’ ning sõna *eksitus* osatähendusena omakorda ’eksimus’. Ent kuigi seesugune osaline kattuvus on loomulik üldkeeles, tuleb tähenduste segadust niisama loomulikult vältida os-kuskeeles. Nii et kui üht süüteo liiki märkida terminiga *eksimus*, siis pole mõistlik võtta muus tähenduses tarvitusele *eksitust*, kuigi see on lühem kui *eksiarvamus*.

Et *eksimuse* väärkasutus pole tekkinud karistusseadustiku tegemisel, selgub kas või järgmi-sest väitest:

„KarS-i § 39 toob Eesti karistusõigusesse uue mõiste – *eksimus teo keelatuses* ehk *keelu-eksimus*. Senine õigusdogmaatika kasutas *juriidilise eksimuse* mõistet. See ei ole aga täpne, sest nagu faktiline *eksimus* võib ilmneda eri tehilolude puhul, nii võib ka juriidiline *eksimus* tuleneda sellistest õigusasjaoludest, millel ei ole isiku süü üle otsustamisel vähimatki täht-sust (nt isik arvab ekslikult, et süüteo eest karistatakse ainult rahalise karistusega, mitte vangistusega vms).“³⁵

³³ EKSS, I köide A–J, 2. vihik. Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele ja Kirjanduse Instituut, Tallinn 1991.

³⁴ RT I 2002, 82, 480

³⁵ J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast (2). – Õiguskeel 2002, nr 1, lk 17.

Kindlasti ei ole *juriidiline eksimus* siin täpne, kuid keeleteaduse seisukohalt veidi teistsugustel põhjustel kui eespool osundatus väidetakse. *Juriidiline eksimus* oleks loomulikke tähendusseoseid arvestades see, kui mõni jurist või õigusteadlane eksiks juriidika reeglite vastu. Siin viidatud lõigus on sisuliselt juttu eksitusest, eksiarvamusest. Seega ei peaks § 39 pealkiri olema „Eksimus teo keelatuses“, vaid selges eesti keeles *Eksiarvamus teo lubatavuse suhtes*.

KarS-is on väga hästi koostatud lauseid ja lõike, kuid § 39 sõnastus tundub küll võõrastav: „(1) Isikul puudub süü, kui ta ei saa aru oma teo keelatusest ja see eksimus on temale vältimatu.

(2) Kui eksimus on teo toimepanijale välditav, võib kohus kohaldada...“

Loomulikus keeles võiks see olla näiteks nii:

(1) Isik ei ole süüdi, kui ta vältimatult ei saa aru oma teo keelatusest.

(2) Kui teo toimepanijal on võimalik eksiarvamust vältida, võib kohus kohaldada...

(Järgneb)

PEEP NEMVALTS,
TPÜ eesti filoloogia osakonna dotsent,
Stockholmi Ülikooli teadur,
filoloogiadoktor

MIKS ON VAJA ISIKUNIMESADUST?

Igal inimesel on õigus kanda nime. Ees- ja perekonnanimi on olulised isikut identifitseerivad andmed. Kuigi nime saamisel ei saa inimene tavaliselt ise kaasa rääkida, saadab see teda kõikjal sünnist surmani.

Isikunimedede andmine ja kasutamine perekonnaseisudokumentides on reguleeritud perekonnaseaduses (RT I 1994, 75, 1326; 1996, 40, 773; 49, 953; 1997, 28, 422; 35, 538; 2000, 50, 317; 2001, 16, 69; 53, 307; 2002, 53, 336), kuid kahjuks mitte piisavalt.

Nime muutmise on reguleeritud perekonnaseaduse §-ga 140. Nime muutmisele kohaldatakse Eesti Vabariigi riigivanema 1934. aasta 22. oktoobri dekreediga kehtestatud perekonnanimedede korraldamise seadust (RT 1934, 91, 735, v.a 1. ja 3. peatükk ning § 8 lõige 1; § 10 lõike 1 punktid 3 ja 4 ning lõige 2; § 12 ja 13; § 14 lõige 2; § 16 ning § 25 lõige 1). Kuni nimeseaduse kehtestamiseni otsustab Eesti kodaniku nime muutmise siseminister. Samas korras muudetakse Eestis alaliselt elava isiku nime, kes ei ole teise riigi kodanik.

Uue isikunimeseaduse vajalikkusest hakati rääkima juba üheksakümnendate aastate alguses. Keeleameti algatusel töötati välja isikunimeseaduse kontseptsioon, mis kiideti Justiitministeeriumis heaks 1996. aasta 19. jaanuaril. Sama aasta 22. aprillil moodustas Keeleameti haridusministri käskkirja alusel isikunimekomisjoni, kelle töö aga kahjuks ei käivitunud.

1999. aasta 27. juunil saatis Emakeele Seltsi juhatus siseministrile kirja ettepanekuga jätkata isikunimeseaduse eelnõu väljatöötamist Siseministeeriumi juures. 15. mail 2001 moodustati siseministri käskkirja alusel isikunimeseaduse eelnõu väljatöötamiseks töörühm. Sinna kaatsati eri ministeeriumide spetsialiste ning teisi isikunime- ja informaatikaasjatundjaid.

Et praegu kehtivad õigusaktid ei reguleeri isikunimedega seotud probleeme piisavalt, 1934. aasta perekonnanimedede korraldamise seadus on aga aegunud, siis on vajadus uue seaduse järele lausa pakiline. Seda tõestab kas või Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 2001. aasta 3. mai otsus. (RT III 2001, 15, 154), millega tunnistati kehtetuks perekonnaseaduse § 140 lõikes 1 viidatud perekonnanimedede korraldamise seaduse (RT 1934, 91, 735) § 11 see osa, mille kohaselt ei rahuldatud sooviavaldust, milles taotleti uueks perekonnanimeks võõrkeelse kujuga perekonnanime, kui muutmise soovija oli eesti rahvusest või kui sooviavaldajal oli eestipärane perekonnanimi. Kolleegiumi otsusega kaotati vastuolu eestlaste ja Eestis elavate mittekodanike nimemuutmispõhimõtetes.¹

¹ Näiteks, kui Eesti rahvusest isik soovis võtta oma perekonnanimeks suguvõsa perekonnanime Blumberg, mis oli tema vanaisa perekonnanimi enne nime eestistamist, siis sai ta keelduva vastuse. Kui aga sellist vabalt valitud perekonnanime soovis Eestis alaliselt elav isik, kes ei olnud Eesti riigi kodanik, siis tema sooviavaldus rahuldati.

Siiani on täielikult reguleerimata teistes riikides kasutatavate isikunimede Eesti dokumentidesse kandmise kord ja isikunimede õigekirjutus.

Oluline on, et isiku nime kirjapilt oleks kõigis dokumentides ühesugune. Nimede moodustamise ja kasutamise kord peaks olema selgelt määratud. Nii see aga ei ole. Näiteks eesnime muutmine on minimaalselt reguleeritud vaid 1934. aasta perekonnanime korraldamise seaduse §-s 25. Praegu tuleb tihti ette olukordi, kus isiku nime kirjapilt on isikut tõendavas dokumendis, perekonnaseisuaktis ja rahvastikuregistri andmebaasis erisugune. Sellised erinevused võivad tekitada isikule asjaajamises suuri ebameeldivusi ja juriidilisi probleeme.

Perekonnaseaduses on sätestatud piirangud, et lapsele ei või panna tavatut eesnime, mis ei ole kooskõlas heade tavadega, ning et lapsel ei või olla rohkem kui kolm eesnime või üks kahekordne eesnimi. Reguleerimata on aga tähtede, numbrite ja muude sümbolite kasutamine eesnimes.² Kindlasti on ametnikel tulevikus abi eelnõu § 5 lõike 5 alusel Vabariigi Valitsuse määrusega kehtestatavast isikunime moodustamisel kasutatavate eesti-ladina tähtede ja sümbolite loetelust ning võõrkeelsete isikunimede ümberkirjutusreeglitest, samuti eelnõu § 31 alusel loodavast isikunimekomisjonist, kelle poole võib pöörduda eksperdiarvamuse saamiseks.

Kahekordseid perekonnanimesid käsitatakse eesti isikunimesüsteemis kui erandeid, mis saavad tekkida vaid abiellumisel, kui abielluja soovib saada abikaasa nime ja säilitada ka oma. Lapsele niisuguse nime pärandamine moonutaks perekonnanime kui suguvõsa traditsiooni edasikandva nimeosise mõtet. Ei ole mõistlik, kui “kooskõla” huvides hakataks lapsele edasi andma korraga kahe suguvõsa nime ja loodaks niiviisi alus pikkade ahelnimede piiramatule tekkele. Praeguse nimekorralduse puhul on see võimalik. Näiteks abielluvad Kask ja Tamm, ühe abikaasa nimeks saab Kask-Tamm. Nende laps pärib nime Kask-Tamm ja liidab omakorda abielludes sellele nime Lepp. Tekib nimi Kask-Tamm-Lepp jne.³

Isikunimeseaduse eelnõus on sätestatud põhimõte, et lapsele ei või perekonnanimeks anda vanemate abiellumisel saadud kahest nimest koosnevat perekonnanime. Vanemate kokkuleppel valitakse kahest nimest üks. Kui mõlema vanema perekonnanimi koosneb kahest nimest, valitakse lapse perekonnanimeks siiski üks nimi.

Lubamatu on nimede muutmise kaudu suguvõsasid segi ajada. Näiteks on soovitud nime muutmise korras kanda mõlema vanaisa perekonnanime. Nimemuutja perekonnanimega Ivantsov soovis saada uueks nimeks Ivantsov-Barvinski, ent sai keelduva vastuse.

Praegu on levinumad nimemuutmise põhjused soov kanda vabalt valitud nime, soov kanda suguvõsa nime, soov kanda sünnijärgset nime, soov kanda abikaasaga ühist perekonnanime jne. Kahjuks on vabalt valitud nimede muutmiste puhul tendents eelistada võõrapäraseid nimesid, seda nii ees- kui ka perekonnanimede puhul ja eriti noorema põlvkonna hulgas.

² Näiteks soovisid vanemad anda oma lapsele eesnimeks Vladimir II. Kui perekonnaseisuametnik keeldus niisugust nime registreerimast, siis pandi vanemate tungival nõudmisel lapse nimeks Vladimir Teine.

³ Isikunimeseaduse eelnõu seletuskirjast.

Nimede eestistamise ajal oli deviisiks “Igale eestlasele eesti nimi, eesti ellu eesti vaim ja sisu!” Sellest ajast on möödunud palju aastaid, muutunud on inimesed ja põhimõtted, kuid kurvastab, kui eesti inimene põhjendab oma nimemuutmissoovi sellega, et talle lihtsalt ei meeldi kanda eestipärast perekonnanime. Eelmisel aastal oli juhtumeid, kus nimemuutmise taotlejale selleks luba ei antud. Näiteks mehise eestipärase ees- ja perekonnanime kandja soovis uueks eesnimeks Sunshine, perekonnanimeks Klient; nõrgema poole esindaja soovis aga eesnimeks Versus ja perekonnanimeks Monserree.

Et nimemuutmisprobleemid on endistviisi teravalt päevakorral, peaks nähtuma viimaste aastate nimemuutmiste statistilistest andmetest.⁴

1992. aastal – 760	1996. aastal – 860	2000. aastal – 769
1993. aastal – 1405	1997. aastal – 834	2001. aastal – 937
1994. aastal – 872	1998. aastal – 732	2002. aastal – 1052
1995. aastal – 714	1999. aastal – 928	

Uue isikunimeseaduse eesmärgid⁵ on järgmised:

- esitada isikunimekorralduse põhiprintsiibid;
- luua isikunimede moodustamise ja kasutamise ühtne kord;
- kehtestada ühtsed nõuded isikunimede kandmiseks teiste riikide dokumentidest Eesti dokumentidesse;
- tagada võimalikult väheste piirangutega igatüüpe õigus kasutada oma rahvuslikku nimekuju.

Toetades eestlaste nimesüsteemi püsijäämist, toetame eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimist. Kui seda soovime, tuleb isikunimeseaduses mõelda teatud piirangute kehtestamisele.

Kui seadus vastu võetakse ja see jõustub, korrastub isikunimede dokumentidesse kandmise õiguslik mehhanism, sätestatakse isiku õigused oma nime kasutada ja muuta, arvestades nii kodanikuvabadusi kui ka riigi ja kaaskodanike huvisid.

Kindlasti lahendab isikunimeseaduse vastuvõtmine nimedega kokkupuutuvate ametnike probleemid.

Isikunimeseaduse eelnõu väljatöötamisel on püütud vältida ülemäärast sekkumist isiku eralusefääri ja iseotsustamise õigusesse, säilitades samal ajal eesti nimetraditsiooni ja tagades rahvusliku nimepärandi kaitse. Tuleb märkida, et Eestis kavandatav isikunimeseadus on liberaalsem kui mitmel pool mujal Euroopas kehtiv nimeõigus. Mitme piirangu kehtestamise eesmärk on kaitsta ka inimest ennast tema või tema vanemate põhjalikult läbi mõtlemata nimepaneku või -muutmise otsuse eest, mis võiks tulevikus kaasa tuua negatiivseid järelemeid.⁶

EVE MITIN,
Siseministeeriumi
rahvastikutoimingute osakonna nõunik

⁴ Aluseks on võetud nimemuutmisaktide arv.

⁵ Pärit Siseministeeriumi isikunimeseaduse kontseptsioonist.

⁶ Isikunimeseaduse eelnõu seletuskirjast.

VÕITLUS UDUTAMISEGA

*Ma kirjutasin selle kirja pikema kui tavaliselt,
sest mul ei olnud aega seda lühendada.
B. Pascal*

Võitle uduga! Sellist üleskutset sisaldab 1998. aasta jaanuaris Euroopa Komisjoni tõlketeenistuse inglise tõlkijate algatatud kampaania. Kampaania on suunatud eelkõige ametnikele-bürokraatidele, et need koostaksid oma tekste selgemalt, lühemalt ja arusaadavamalt, seega – inimsõbralikumalt. Uduvastane kampaania täiendab Euroopa Liidu teisi algatusi, millega nõutakse arusaadavamaid seadusi (vt eelmine Õiguskeel), Euroopa Liidu dokumentide kättesaadavust, Euroopa Liidu üldist avatust ja usaldusväärust. Kampaania raames on korraldatud seminare, mis on muutunud tõlkijate ja ametnike seas väga populaarseks. Aastate jooksul on neis osalenud üle 600 inimese. Nüüd on komisjoni tõlketeenistuse koduleheküljel <http://europa.eu.int/comm/translation/en/ftfog/index.htm> uduvastase võitluse leheküljel, mis sisaldab neilt seminaridelt ja mujalt pärit õpetlikku ja huvitavat materjali. Nimetatud lehekülge järgnevalt refereeringi, lisades oma kommentaare, et soovitusi ka eestikeelsete tekstide koostajatele omasemaks teha.

Mis see UDU on, millega komisjoni tõlkijad on asunud võitlema? Kodulehel naljatatakse, et kui seda küsida komisjoni ametnikult, tuleks vastus umbes selline: “Udu on visuaalselt läbimatu meteoroloogiline hõljum... mis on looduslik klimatoloogiline fenomen, mis on olnud paljude süvauuringute objektiks komisjoni tasandil ning millel on eelkõige tähtsust siseturu loomise lõpuleviimise seisukohast niivõrd, kuivõrd see kujutab takistust inimeste ja kaupade ühendusesisesele vabale liikumisele eelkõige talveperioodil...” See lause on suurepärase näide keelelisest udu, mis takistab mõtete vaba liikumist ja seda mitte ainult talvel! Udu pärast ei ole mõtete liikumine häiritud mitte ainult bürokraatide endi vahel, vaid ka komisjoni ja Euroopa kodanike vahel. See viimane on olnud peamisi argumente, mis oli uduvastase võitluse ellukutsumise ajend: tõlkijad nägid, et nemad saavad panustada Euroopa Liidu inimlähedasemaks muutumisse. Isegi need puhtametkonnasisesed tekstid jõuavad avalikkuse ette kaudselt mõne ettekande kaudu, mis avaldatakse mõnes pressiteates ja seejärel ajalehes. Lopsakas sõnastus, akronüümide¹ rohkus jms süvendab inimestes arvamust, et komisjoni ametnikud naudivad bürokraadielu oma eebenipuust tornis, veetes aega arusaamatus keeles hämarate asjade üle arutades. Neid uduseid tekste tuleb ometi tõlkida ja muidugi nõuab segase asja tõlkimine oluliselt rohkem tööd ja aega.

Miks tõlkijad ise kampaaniat alustasid? Esiteks sellepärast, et udu tõlkimine on demoraliseeriv. Komisjoni tõlkijad on enamasti väga haritud ja asjatundlikud lingvistid, kes oma keelt

¹ **Akronüüm** – mitme sõna algustähtedest moodustatud sõnana häälduv lühend. (Vt E. Vääri, R. Kleis, J. Silvet. Võõrsõnade leksikon. Tallinn 2000, lk 33.)

armastavad. Lasta neil halvas keeles kirjutatud tekste päevast päeva tõlkida on niisama hea, kui panna tippkokk rutiinselt kalapulki soojendama. Teiseks vihkavad tõlkijad udu seetõttu, et neid häbistatakse nende tõlgitud tekstide pärast. Komisjoni tõlketeenistus, kus töötab üle tuhande tõlkija, tõlgib aastas ümmarguselt miljon lehekülge. Kõik need ei ole kaugeltki õigusaktid, suur hulk tõlgitavast on muud dokumendid: istungite protokollid, kõikvõimalikud aruanded, ettekanded jne. Et just tõlkijad kampaaniat alustasid, on arusaadav: nemad on paljude bürokraatlike tekstide esimesed lugejad või kriitikud, enne kui need rahva ette jõuavad.

Kust udu tuleb? Esiteks muidugi bürokraatidele läbi aegade omasest kõne- ja mõtlemismaneerist. Euroopa puhul on sellel aga muidki põhjusi. Paljude eelnõude ja dokumentide koostajad ei räägi dokumendi keelt emakeelena. Kui mitmekeelne kollektiiv on valinud ühise suhtlemiskeele (Euroopa institutsioonides on selleks aina rohkem inglise keel), on paratamatu, et ollakse vigade suhtes tolerantsed. Osa tekstide autoreid on pärit kultuuridest, kus ametlike tekstide lühidust või selgust ei peeta vooreseks. Ametnike omavaheline kõnepruuk ja sellele omane rohke akronüümikasutus imuvad avalikkusele mõeldud tekstidesse just nagu märka-matult. Ja lõpuks: udune sõnastus on abiks keeruliste otsuste kirjapanemisel. Mida ebaselgem on sõnastus, seda lihtsam on eri seisukohtade kaitsjail öelda, et just nende arvamus on peale jäänud.

Uduvastase kampaania tulemusel on selle ühe eestvedaja Emma Wagneri sõnul hakanud komisjon üha enam nõudma, et tekste paremini toimetataks. Aastal 2002 asutati tõlketeenistuse juurde toimetamistalitus, kus kontrollitakse tekste ja antakse tekstide autoritele soovitusi tekstide lühendamiseks enne, kui neid tõlkima asutakse. Samuti on antud ametnikele selged suunised tekstide lühendada. Seda udu-vastaste soovitusi on toetanud võimas liitlane – raha. Et Euroopa Liit jääb alati mitmekeelseks, siis oluliste tekstide tõlkimise pealt kokku hoida ei saa. Järelikult on järgmine kokkuhoiuvõimalus tekstide lühendamine.

Uduvastast võitlust on süüdistatud inglise keele kesksuse pärast. Kampaaniaga tegelejad lükkavad selle süüdistuse tagasi: nende eesmärk on alati olnud “selge tekst”, sõltumata sellest, mis keeles see kirjutatud on. Järgnevalt esitatud uduvastase võitluse peamistest soovitustest on näha, et need on tõesti universaalsed. Omajagu õpetlikku leiavad siit ilmselt ka Eesti ametnikud ja teised tekstikirjutajad.

Nõuandeid uduga võitlemiseks

Mõttele lugeja peale!

Euroopa Liidu tekstide lugejad jagunevad laias laastus kolmeks: Euroopa Liidu ametnikud, välispetsialistid ja rahvas. Mida kättesaadavamaks muutuvad komisjoni dokumendid, seda enam kostab nurinat udu üle. Teksti koostaja ei tohi arvata, et ta kirjutab oma komiteele, ülemusele või tõlkijale, mõelda tuleb lõppkasutaja peale. Lõppkasutajal on kiire, tal ei ole aega jama lugeda. Teksti koostaja ei tohi alahinnata lugejate teadmisi, huvi ega ka kannatust. Selge tekst on mõjukam.

Kasuta nimisõnade asemel tegusõnu!

See on lihtne võimalus teksti arusaadavamaks muuta ja udu vähendada. Mõned näited:

taotlust esitama – taotlema

uurimist läbi viima – uurima

hindamist teostama – hindama.

Väsitavad laused muutuvad verbide kasutamisega oluliselt lihtsamaks:

komitee jõudis kokkuleppele selles, et konsultandid peavad läbi viima uuringu, et jälgida riigipoolse rahastamise otstarbekust → komitee leppis kokku, et konsultandid uurivad, kas riik kasutab raha otstarbekalt.

Nominalisatsioon sellisel tundlikul teemal aitab lugeja tähelepanelikkust uinutada.

Kasuta konkreetseid, mitte abstraktseid väljendeid!

Abstraktsus või segatsemine tekitab lugejas kahtluse, et tema eest varjatakse midagi. See udu liik on kõige parem viis lugeja teadvust lämmatada ja mitte saada talt oodatavat vastust. Kui seda vastust lugejalt muidugi üldse oodatakse. Kui on võimalus valida abstraktse ja konkreetse väljendi vahel, tuleks valida konkreetne, sest see annab sõnumi otse edasi.

Nt tööhõive võimalused → töökohad

negatiivne evolutsioon → allakäik, taandareng

on väga kõrgelt hinnatav, kui te saaksite astuda samme, et pakkuda meile asjakohast abi nii kitsas ajaraamistikus kui võimalik → meil on teie abi kiiresti vaja

Kasuta passiivi asemel aktiivi!

Eesti keele kasutaja seisukohast tähendab see umbisikulise tegumoe asendamist isikulise tegumoega.

Nt presidendi poolt on kehtestatud uued suunised, mille kohaselt asutuse esitatavate dokumentide pikkust piiratakse 20 leheküljeni → president kehtestas uued suunised, et asutus piiraks oma dokumentide pikkust 20 leheküljeni.

Passiivi kasutamine tekstides on tõhus viis, kuidas vastutusest kõrvale hiilida või vastutajat varjata.

Nimeta tegijat!

Kui passiiv asendada aktiiviga ehk umbisikuline tegumood isikulisega, tekib vajadus nimetada tegijat. Selle asemel et öelda *ettepanek kiideti heaks komisjoni tasandil*, võib öelda, et *komisjon kiitis ettepaneku heaks.*

Sõnumi sisus midagi ei muutu, kuid lugejal on teksti lihtsam lugeda.

Kirjuta lühidalt ja lihtsalt!

Ükski lugeja ei austa autorit seepärast rohkem, et see kirjutab 20 lehekülje asemel 100. Pole vaja seletada enesestmõistetavaid asju, tuleb usaldada ka lugeja tervet mõistust. Mitte kulutada sõnu selle peale, mida tekstis edaspidi hakatakse ütleva või millest juba räägiti,

õeldagu see ära ühekorraga. Antakse lausa matemaatiline soovitus: üks dokument olgu kuni 20 lehekülge pikk, üks lause olgu kuni 20 sõna pikk. Siinkohal vaadake veel kord kirjutise motot: lühidalt kirjutamine on suur kunst.

Lihtsa keele kasutamine ei näita kedagi vähem harituna või vähem elegantsena, kuid suurendab kirjutaja usaldusväarsust.

(Järgmises numbris jätkub uduvastase võitluse jutt teemal, mis soovitusi on antud arusaadavamate õigusaktide eelnõude koostamiseks.)

HILLE SALUÄÄR,
Eesti Õigustõlke Keskuse
keeletoimetaja

VEEL KORD TARBETEKSTIDE TÕLKIMISEST JA TÕLKIJAST

(2001. aasta 28. septembril Helsingis ja 2002. aasta 30. septembril
Tampere toimunud tõlkijate päevadel kuuldust)

Olen saanud osa võtta kahest viimasest Soome tõlkijate päevast. See oli küllalt hariv ja virgutav kogemus. Eestis niisugust foorumit ei ole. Esitan siin mõne mõtte, mida nendel päevadel avaldati tarbetekstide tõlkimise kohta.

„Tõlkijal peab olema tugev eetika ja ametioskus. Tõlkija tuleb välja tuua varjust, kus ta seni on peaaegu nimetuna olnud,“ rääkis **Silja Saks** Turu Ülikoolist. Ta oli äsja naasnud tõlkijate konverentsilt Lissabonist ja väitis, et selline on praegune suund kogu maailmas.

Anna Mauranen Tampere Ülikoolist tegi väga huvitava ettekande kultuurilise retoorika erinevustest. Tema väitis, et ei ole olemas üldist kultuuri, s.o teksti ilma kultuuritaustata. Tõlkimisel tuleb võtta arvesse kultuuride erinevusi ja arvestada oma maa lugejat. Hea tekst on alati seotud oma maa kultuuritaustaga. Tõlkides tuleb muuta ka teksti struktuuri. Näitena võrdles ta kosmeetikatoodete reklaami inglise ja soome keeles. Inglise keeles pöörduakse naise poole otse ja väga emotsionaalselt, isegi intiimselt, sest selline on ingliskeelsete maa-de tava.¹ Soome naisele tundub see ülepakutud ja võõrastav. Niisugune toon ei ole Soome kultuurile omane. Soomes tuleks jääda neid tooteid reklaamides reserveeritumaks, neutraalseks, kasutada pöördumisel kolmandat isikut või umbisikulist tegumoodi.² Tõlkijal tuleb muuta teksti laadi, võttes arvesse oma maa ajaloolis-kultuuriliselt kujunenud tavasid ja väljenduda nii, nagu sihtkeeles harjumuseks on saanud.

Kerkis sina- ja teie-pöördumise tõlkimise probleem. Kes Põhjamaades, eriti Soomes käinud, need teavad, et seal sinatatakse ka võõraid. Kuidas aga pöörduda välismaalaste poole? Kuidas peaksid tõlgid käituma olukorras, kus ühe suhtlusosalise kultuuris on tavaks sinatada, teine pool peab heaks tooniks teietamist? Siingi tuleb lähtuda eespool mainitud põhimõttest: sinatada üht ja teietada teist poolt. Tekstigi tuleb tõlkida nii: mis ühes keeles on sina-vormis, tuleb teise keelde tõlkida teie-vormis ja vastupidi.

Soomes on tehtud palju uurimusi tõlkeprotsessi ja tõlketööde kohta. (Soome Tõlkijate ja Tõlkide Liidul on isegi eraldi uurimistöde osakond.) Nendes tehtud üldistused on samuti huvitavad. **Kaisa Koskinen** oma väitekirjas “Tõlkijaeetika” ütleb näiteks, et veel 1980. aastatel oli tõlkimisel peamine algtekst, sihtkeeles püüti anda sellest võimalikult täpne versioon.

¹ Näide otsetõlkest: “See toode hellitab sinu nahka, sest sa väärid seda”.

² Näiteks: Toode sobib sellele või tolele nahatüübile, toode pehmendab nahka vms.

Praegu peetakse oluliseks konteksti. Tõlkeprotsessi ja tõlget mõjutavad väga mitmesugused tegurid, eelkõige muidugi algtekst ja tõlkija, aga ka tööandja, lugeja, ametieetika; oluliselt veel ka muud teemakohased tekstid (nt juhendid ja normdokumendid), kultuuritaust, kultuurivälised suhted ja sotsiaalne keskkond (normid, tendentsid ja poliitiline olukord). Uuringust nähtub, et algteksti osatähtsus on varasemaga võrreldes vähenenud. Tõlkimine ei ole enam neutraalne vahendamine, vaid tekstiga manipuleerimine. Täiesti neutraalne vahendamine ei ole enam võimalik, sest palju on tõlgendamist. Uute teooriate kohaselt on aktiivne tõlkija iseteadlik, enesekriitiline ja vastutab kogu konteksti eest.

Räägiti veel paljust muustki.

Lõpuks loetlen kõik tõlgi ja tõlkija rollid, nagu need Tampere-päeva lõppedes esile toodi. See peaks kokku võtma ka eespool öeldu.

Tänapäeva infoühiskonnas on tõlk ja tõlkija

- informatsiooni vahendaja
- rahvusvaheliste suundumuste vahendaja
- poliitiline mõjutaja
- eetiline tegutseja
- professionaal
- solidaarne kolleeg
- kultuuridevaheline õiglase nõuandja
- päevaprobleemide jälgija
- eluaegne õppija
- ettevõtja
- maksumaksja
- teenusepakkuja
- tööandja iseendale
- tööandja teistele
- tõlketurul tegutseja (tõlketöö toimetaja)
- majandustegelikkuse arvestaja
- sotsiaalne tugiisik (kontaktõlgid)
- pooleldi ametniku rolli kandja (kohtutõlgid, vandetõlgid)
- kultuurisild (paljukultuurilises maailmas), samuti kultuuridevaheline “määre”
- kultuuritõõtaja (“rahvavalgustaja”)
- keelehooldaja (kultuuri ja keele eripära edendaja, emakeele kaitsja ja arendaja)
- sotsiaalsete nähtuste analüüsija.

Muidugi ei täida iga tõlk või tõlkija kõiki rolle. Ka Eesti tõlk või tõlkija on tänapäeval piisavalt pädev ja haritud, et seista väarikana teiste kõrgharidusega spetsialistide kõrval, mitte nimeetu teenija rollis. Tal on õigus saada tänapäeva infoühiskonna haritlasele väärilist palka, nagu see on välja kujunenud mujal Euroopas.

HELJO KONTS,
Tolliameti tõlkija

TOIMUS KEELEFOORUM

Eesti Keelenõukogu korraldusel toimus 13. detsembril 2002 Rahvusraamatukogu konverentsisaalis eesti keele arendamise strateegiat tutvustav foorum. Eesti keele arendamise strateegia on kava, mis seob keele, keele kasutamiseks ja säilitamiseks vajaliku tegevuse, keelt kasutavad ning arendavad inimesed ning riigi, kes peab õigusloome, halduse ja suhtekorraldusliku tegevuse kaudu tagama Eesti territooriumil eesti keele eeliskasutuse nii tänapäeval kui ka tulevikus. Strateegiat töötatakse välja aastateks 2004–2010, pöörates tähelepanu järgmistele aspektidele:

- eesti keel kui etnilise identiteedi kandja
- eesti keel kui stabiilse keelekeskkonna kujundaja
- eesti keel kui riikluse kandja
- eesti keelt ohustavad mõjurid.

Strateegia eesmärk on selgitada välja Eesti keelepoliitilised põhimõtted, anda hinnang eesti keelt mõjutavatele asjaoludele, jälgida keelekeskkonna arengusuundumusi ning selle õiguslikku, halduslikku ja suhtekorralduslikku regulatsiooni. Seisundiuringutega on hõlmatud keele mitmed kasutusvaldkonnad (nt õigus ja haldus, teadus ja haridus, ajakirjandus ja meelelahutus, infotehnoloogia, pangandus, reklaam).

Foorumil tutvustati järgmisi uuringuid:

- Õiguse ja halduse keel (ettekandja Inga Kukk, oponent Raigo Sõlg)
- Infotehnoloogia keel (ettekandja Arvi Tavast, oponent Peeter Marvet)
- Ajakirjanduskeel (ettekandja Reet Kasik, oponent Ainar Ruusaar)

Et Inga Kuke ettekanne on ilmunud Õiguskeeles nr 5/2002, siis me sellel siinses kirjutises ei peatu.

Huvipakkuv oli Arvi Tavasti ettekanne infotehnoloogia keelest. Koos oponent Peeter Marvetiga jõuti tõdemuseni, et infoühiskonnas püsima jäämiseks vajab eesti keel infotehnoloogilist tuge. Sellepärast tuleb arendada keeletehnoloogiat, eelistada eestikeelset arvutitarkvara, anda välja erialajakirju, õpikuid ja oskussõnastikke ning koolitada pädevaid tõlke.

Ajakirjanduskeele analüüsist koorus ootuspäraselt välja, et igal inimesel on õigus saada ja jagada igakülgset informatsiooni kõigi eluvaldkondade kohta selges, arusaadavas ja konkreetsetes sõnastuses. Nagu oponent Ainar Ruussaare sõnavõtust järeldada võis, on ajakirjanduskeele korrastamisel võimalik veel palju ära teha.

Töö eesti keele seisundikirjeldustega jätkub. Tulemustest saab teavet edaspidigi, näiteks järgmisel keelefoorumil või Eesti Keelenõukogu üllitatud aruannetest.

JUURA VÄLJAANDEID 2003

Eesti pangandusõiguse alused

Autorid Meelis Mark, Rain Raa, Kadri Siibak, Andres Tupits, 105 lk.

Õpiku põhirõhk on avalikul pangandusõigusel ning valdavalt prevaleerib pangandusõiguse mõiste laiem käsitlus. Õpiku Eesti kesksuse on tinginud autorite soov raamistada eelkõige pangandusõiguse keskkonda, selgitada erinevate institutsioonide olemust, näidata nende funktsioone ja paiknemist süsteemis.

Õpiku keskne osa on suunatud teljele: raha-pank-järelevalve. Täiendavalt on käsitletud Euroopa Majandus- ja Rahaliiduga seonduvaid aspekte ning antud ülevaade olulisematest rahvusvahelistest finantsinstitutsioonidest.

Töö- ja puhkeaja seadus. Puhkuseseadus. Kommenteeritud väljaanne. Töö- ja puhkeaja õiguslik korraldus skeemides.

Autor H.Siigur. 2. parandatud ja täiendatud trükk, 120 lk.

Kuritegevus Eestis 1991-2001. Crime in Estonia 1991-2001

Autorid Jüri Saar, Anna Markina, Andri Ahven, Aet Annist ja Jaan Ginter. 2. trükk, 311 lk.

TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi ning justiitsministeeriumi koostöös valminud raamatus analüüsitakse kuritegevuse seisundit ja arengutendentse Eestis ametliku statistika ja teaduslike uuringute tulemuste põhjal.

Riigikohus 2002. Lahendid ja kommentaarid

Koostaja A.Avi, 1388 lk.

Isikuvastased süüteod

Autor prof Jaan Sootak, 110 lk.

Õppevahend õigusteaduskonna üliõpilastele.3., ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne. Vajadus uusväljaande järgi oli tingitud eelkõige 6. juunil 2001 vastuvõetud Karistusseadustikust.

Euroopa Kohtu lahendid II

Koostaja Julia Laffranque, LL.M., 250 lk.

Kogumik Euroopa Kohtu Lahendid II on järg esimesele osale ja koosneb 17 Euroopa Kohtu lahendite põhivaramusse kuuluvast otsusest. Valitud lahendid on avaldatud kronoloogilises järjestuses ning katavad ajavahemiku 1958–1999. Tegemist on nn õigustloovate lahenditega, mis on aidanud kaasa Euroopa õiguse kujunemisele ja sisaldavad endis Euroopa Liidu õiguse olulisi üldpõhimõtteid.

Vene keel juristidele

Autor Helle Vissak, 400 lk.

Mahuka trükise koostamisel on kasutatud venekeelseid seadustikke, raamatuid ja perioodikat, mida autor on paljude aastate vältel praktiseerinud õppetöös tulevaste juristidega. Raamat võimaldab kõigil soovijail parandada oma vene keele oskust, omandada juriidilist sõnavara, grammatikat ja suhtlemis- oskust. Raamat on algselt ilmunud Avatud Eesti Fondi poolt väljakuulutatud õigusreformi toetusprogrammi raames 1997. aastal.

Kontakt:

Pärnu mnt 67a (Ajakirjandusmaja), IV korrus, ruum 405, 10134 Tallinn
Tellimusi võetakse vastu kirjalikult, e-posti ja telefoni teel.

Tel: (0) 641 8519 Faks: (0) 641 8544 e-post: juura@juura.com

Üksikasjalikum info ilmunud ja ilmuvate uute raamatute kohta kodulehel:

www.juura.com